

MEDBORGARDELTAGANDE I DEN FYSISKA PLANERINGEN

– Hur kan man få med invandrare i den fysiska planeringen?

Examensarbete i fysisk planering
Blekinge Tekniska Högskola
Susanne Nilsson
Hösten 2006

Författare: Susanne Nilsson

Examensarbete, 20 poäng

Programmet för fysisk planering, Blekinge Tekniska Högskola

Titel: *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen*

– *Hur kan man få med invandrare i den fysiska planeringen?*

Handledare: Krister Gustafson

Biträdande handledare: Anita Larsson

Datum: 2006-10-27

Foto på första sidan: Fotograf Vätterhem

FÖRORD

Detta arbete är resultatet av mitt examensarbete på magisterutbildningen fysisk planering, 180 poäng. Examensarbetet är det avslutande momentet efter 4,5 års studier.

Ämnet och problemformuleringen för examensarbetet har jag själv valt och idén till mitt examensarbete fick jag våren 2005 då den valbara kursen *Medborgardeltagande i fysisk planering* på Blekinge Tekniska Högskola precis avslutats. Själv läste jag aldrig kursen, men några av mina kurskamrater gjorde det och de tyckte att den var en av de bästa kurserna på utbildningen. Efter samtal med dem konstaterade jag att jag gått miste om kunskap som kommer att ha betydelse i mitt framtida yrke och därför beslutade jag mig för att skriva om ämnet i mitt examensarbete. Efter konsultation med examinatorn Anita Larsson, som även varit min biträdande handledare under arbetets gång, kom jag fram till att arbetet skulle inriktas på hur man kan få med invandrare i den fysiska planeringen.

Jag vill rikta ett stort tack till Krister Gustafsson, Anita Larsson, Samuel Rundqvist, Marianne Dock, Tommy Birgersson, Marianne Toreblad, Martin Arkel, Micael Bülow, Anita Göransson, Bertil Hagberg, Katarina Henriksson, Henrik Andréasson, Ewa Undegård, Gesa Hildebrand samt de fotografer som låtit mig använda deras foton i arbetet. Ett stort tack även till mina föräldrar och kompisar som stöttat och uppmuntrat mig under arbetets gång.

Susanne Nilsson

Karlskrona i oktober 2006

”Det är möjligt att demokratiprocesser bromsar upp en åtgärd, men det blir ofta en bättre produkt och därtill en produkt som fler känner delaktighet med.”

Tjänsteman i Helsingborgs stad

SAMMANFATTNING

Detta examensarbete behandlar ämnet medborgardeltagande i den fysiska planeringen och frågan om hur man kan få med invandrare i fysiska planeringsprojekt.

Alla människor i samhället har rätt att framföra sina åsikter i den fysiska planeringen. Medborgares och folkrörelsers synpunkter är lika viktiga som näringslivets och de politiska partiernas. För att medborgarna ska kunna medverka, måste politiker och planerare ge dem den möjligheten.

Idag är det oftast högutbildade och resursstarka personer som deltar i den fysiska planeringen och Boverket har konstaterat att den till stor del domineras av medelålders män.

I Sverige har vissa personer i särskilda medborgargrupper sämre förutsättningar att komma till tals i den fysiska planeringen. Exempel på sådana grupper är; ungdomar, äldre, kvinnor, lågutbildade, arbetslösa, funktionshindrade, invandrare eller grupper av medborgare som helt enkelt saknar vana att framföra sina åsikter.

Enligt Plan- och bygglagen (PBL) ska alla som har väsentligt intresse av det enskilda förslaget till program eller plan få information och ges möjlighet att lämna synpunkter på detta. 1996 gjordes ändringar i PBL och avsikten var bland annat att öka möjligheterna för medborgarna att delta i planeringen tillsammans med politiker och planerare. Idag är det upp till var och en av kommunerna att fritt välja hur stort deltagande och inflytande medborgarna ska ha. Enligt PBL har medborgarna möjlighet att delta

i programarbete, i samråd och i utställning. Det finns även möjlighet att överklaga tagna beslut.

Invandrarnas roll i den fysiska planeringen är ett område som inte är särskilt utforskat i Sverige. PBL nämner inte något om invandrare eller invandares särskilda tankar och förväntningar.

Invandrare är en person med utländsk bakgrund och kan antingen vara utrikes född eller tillhöra 2:a generationen. Idag finns det cirka 1,13 miljoner utrikes födda i Sverige och antalet personer som tillhör 2:a generationen uppgår till cirka 338 000. Sammanlagt finns det alltså idag knappt 1,5 miljoner personer med utländsk bakgrund i Sverige. Det är viktigt att beakta vid den fysiska planeringen.

Syftet med detta examensarbete är att beskriva och analysera två fallstudier där man arbetat med invandrare i den fysiska planeringen. De två fallstudierna består av Söder i Helsingborgs stad och Öxnehaga i Jönköpings kommun.

Analysen bygger på kommentarer och diskussioner till det bakgrundsmaterial som beskrivs i arbetet samt att få fram lösningar på hur man kan få med medborgarna i den fysiska planeringen och specifikt hur man kan engagera fler invandrare.

Resultatet av detta examensarbete är indelat i tre delar. Den första delen tar upp generella lösningar på hur man kan få med medborgare i den fysiska planeringen. Den andra delen tar upp specifika lösningar på hur man kan få med sig invandrare. Den tredje och sista delen är en beskrivning av hur författaren, i yrkesrollen som fysisk planerare, skulle ha gjort för att få med medborgare i ett invandrartätt område i ett fysiskt planeringsprojekt.

INNEHÅLL

Förord	3	Invandrarkvinnor och invandarmän	19
Sammanfattning	5	Invandrare och fysisk planering	19
Innehåll	6	Internet och IT	20
Förkortningar	7	Del 3 – Fallstudier	21
Del 1 – Inledning	9	Söder i Helsingborgs stad	22
Syfte och mål	10	Områdets bakgrund	22
Frågeställning	10	Befolkning	24
Metod och tillvägagångssätt	10	Söder i förändring	25
Arbetets upplägg	10	Öxnehaga i Jönköpings kommun	32
Del 2 – Bakgrund	13	Områdets bakgrund	32
Medborgarskap	14	Befolkning	33
Svenskt medborgarskap	14	Öxnehagaprojektet Familjens Hus	35
Demokrati	14	Centrumutveckling på Öxnehaga	36
Triangelndramat	14	Del 4 – Analys	41
Deltagande och inflytande	15	Demokrati	42
Medborgardeltagande i fysisk planering	15	Triangelsamarbetet	42
Ökat medborgardeltagande	15	Deltagande och inflytande	43
Medborgardeltagande och inflytande på gott och ont	16	Nya lagar i PBL	43
Lagar och medborgardeltagande	17	Medborgarbegrepp	44
Plan- och bygglagen	17	Bra bemötande	45
Kommunens planmonopol	17	Planprocessen	45
Medborgardeltagande i planprocessen	17	Deltagande och inflytande i ett tidigt skede	46
Programarbete och samråd	17	Samarbete med föreningar och organisationer	46
Utställning	17	Språk	47
Överklagande	18	Media	47
Vilka deltar i fysisk planering?	18	Förankring av projektet	48
Invandrare	18	betydelsefulla projekt	48
Invandrare i siffror	19	Kultur och tradition	48
Invandrare i Sverige	19	Metoder	48
		Internet och IT	51
		Representativt urval	51
		Gruppsammansättning	51

Samtalsledare	52
Tillställningar	53
Medborgarförslag	53
Projektlokal	54
resultat	54
Eldsjälar och belöning	55
Söder V.S. Öxnehaga	55
Del 5 – Resultat	57
Generella lösningar på hur man kan få med medborgare i den fysiska planeringen.....	58
Specifika lösningar på hur man kan få med invandrare i den fysiska planeringen.....	59
Vägen till ett lyckat medborgarprojekt.....	60
Källförteckning.....	64
Bilagor	68

FÖRKORTNINGAR

IT	Informationsteknik
LSG	Lokal samverkansgrupp
PBL	Plan- och bygglag (1987:10)
PUT	Permanent uppehållstillstånd
SCB	Statistiska Centralbyrån
SOU	Statens offentliga utredningar

I INLEDNING

SYFTE OCH MÅL

Syftet med arbetet är att beskriva och analysera två fallstudier, där man arbetat med invandrare i den fysiska planeringen.

Målet är att få fram lösningar på hur man kan få med invandrare i den fysiska planeringen.

FRÅGESTÄLLNING

Den huvudsakliga frågeställningen i arbetet är;

- Hur kan man få med invandrare i den fysiska planeringen?

METOD OCH TILLVÄGÅNGSSÄTT

Kunskaper inom ämnet har jag inhämtat genom litteraturstudier samt deltagit i en del av de föreläsningar som hållits i kursen *Medborgardeltagande i fysisk planering* på Blekinge Tekniska Högskola våren 2006. Information om hur man kan få med invandrare i olika fysiska planeringsprojekt har jag fått genom intervjuer av kontaktpersoner i två kommuner, Söder i Helsingborgs stad samt Öxnehaga i Jönköpings kommun. Innan jag gjorde intervjuerna, sammanställde jag ett antal frågor (se bilaga 1) som jag skickade till kontaktpersonerna i respektive kommun.

I Jönköpings kommun intervjuade jag Samuel Rundqvist, projektledare för *Öxnehagaprojektet Familjens Hus* i Jönköpings kommun, fredagen den 7 april 2006 samt tisdagen den 23 maj 2006. Dessutom har jag fått information om fallstudien utifrån Öxnehagas hemsida, Internet samt från skriftligt material.

För att få information om *Söder i förändring* har jag fått materialet hemskickat samt fått information via E-mail av Marianne Dock, utvecklare på kommunstyrelsens förvaltning, avdelning för hållbar utveckling i Helsingborgs stad. Detta har skett under våren 2006. Marianne Dock kunde inte på grund av tidsbrist genomföra någon längre telefonintervju med mig. Därför genomfördes bara en mycket kort sådan den 19 juni 2006.

Analysen är den del av arbetet som består av mina egna tankar och reflektioner och är huvuduppgiften i detta arbete. Den bygger på ett omsorgsfullt utarbetat bakgrundsmaterial samt på de bägge fallstudierna. I analysen har jag kommit fram till slutsatser och lösningar på hur man kan få med invandrare i den fysiska planeringen. Mina resultat visas i en lista med tips och idéer på hur man kan få med medborgare och specifikt invandrare i fysiska planeringsprojekt.

ARBETETS UPPLÄGG

Arbetet är indelat i fem delar.

Del 1 – Inledning: beskriver arbetes syfte och mål, frågeställning, metod och tillvägångssätt samt arbetets upplägg.

Del 2 – Bakgrund: består av faktatext som till exempel behandlar ämnena medborgardeltagande och invandrare i den fysiska planeringen.

Del 3 – Fallstudier: beskriver de två fallstudiernas arbete med invandrare.

Del 4 – Analys: beskriver mina tankar och reflektioner utifrån bakgrundsmaterialet samt fallstudierna.

Del 5 – Resultat: består av de resultat och lösningar som jag har kommit fram till under arbetes gång.

2

BAKGRUND

MEDBORGARSKAP

Medborgarskap kan beskrivas som deltagande eller medlemskap i ett samhälle. Den allmänna betydelsen av medborgarskapsbegreppet är att alla människor som medborgare är lika inför lagen och att de har samma rätt att medverka i samhället. Som medborgare har man dessutom rätt till information, insyn och inflytande (Boverket 1998).

Svenskt medborgarskap

Svenskt medborgarskap får en person automatiskt vid födelsen om någon av dess föräldrar är svensk medborgare. Man kan också bli svensk medborgare genom adoption, legitimation, ansökan eller anmälan. Skillnaden mellan svenska medborgare och utländska medborgare bosatta i Sverige är liten. Utländska medborgare som har permanent uppehållstillstånd (PUT) och är folkbokförda i Sverige har i princip samma rättigheter och skyldigheter som svenska medborgare. De skillnader som finns är att bara svenska medborgare har en absolut rätt att bo och arbeta i Sverige, har rösträtt i riksdagsvalen och har rätt att bli invalda i riksdagen. Det finns också vissa anställningar som till exempel polis, yrkesmilitärer och vissa skyddstjänster, som enbart får tillsättas med svenska medborgare (Regeringskansliet 2006).

DEMOKRATI

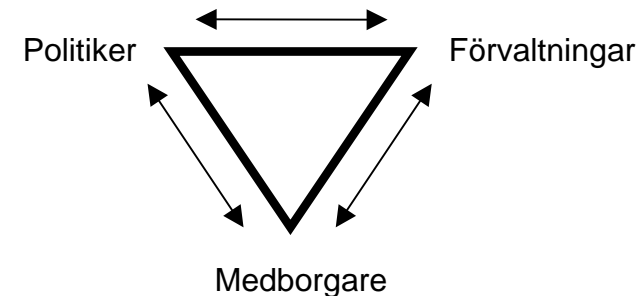
Ordet demokrati betyder folkstyre och innebär att all makt utgår från folket (Regeringskansliet 2005a). Demokrati råder när medborgarnas viljor får genomslag i besluten (Bygghälsningsrådet 2000). En fungerande demokrati kräver att medborgare från olika sociala grupper deltar i den politiska processen. Detta är viktigt eftersom det exempelvis bara är invandrarna själva som kan visa på de problem och de erfarenheter av det svenska samhället som enbart har med

deras livssituation att göra (Bäck, Henry & Soininen, Maritta 1999). Förutsättningarna för demokrati är bättre i mer homogena områden. En förklaring till detta är att människorna i dessa områden har mer likartade värderingar och har lättare att enas kring olika frågor (Bygghälsningsrådet 2000).

Den offentliga maktutövningen i en demokrati kontrolleras av personer i valda ämbeten. Makthavarna utses i fria, rättvisa och regelbundna återkommande val. I valen väljer medborgarna representanter från de politiska partierna som ska företräda dem i kommunala beslutsorgan (Boverket 1998).

TRIANGELDRAMAT

I vårt samhälle sker ett samspel mellan politiker, förvaltningar och medborgare. Medborgarna uttrycker önskemål och behov av service till kommunen. Kommunens förvaltningar tar del av medborgarnas synpunkter, behov och erfarenheter och för i sin tur vidare dessa i form av underlag och förslag till politikerna. Kommunens tjänstemän svarar för beredning och verkställande (Boverket 1998), medan de förtroendevalda politikerna i sin tur har rollen som beslutsfattare (Goldkuhl, Göran & Röstlinger, Annie 2001).

Samspelet mellan politiker, förvaltningar och medborgare kan symboliseras med hjälp av en triangel

Den formella makten i fysisk planering ligger hos de förtroendevalda politikerna i kommunstyrelse och byggnadsnämnd. Kommunala tjänstemän är en grupp som kan ha stora möjligheter att kunna påverka beslut som politikerna slutligen ska fatta. Medborgare är en annan grupp med möjligheter till inflytande, i synnerhet om de är sakägare. Näringslivet och myndigheter är kanske de viktigaste exemplen på ytterligare grupper som kan ha ett stort inflytande i planeringsprocessen och därmed påverka planbesluten (Boverket 1998).

DELTAGANDE OCH INFLYTANDE

Enligt Byggeforskningsrådet (2000) är medborgardeltagande och medborgarinflytande:

- Att låta medborgarviljan slå igenom i besluten
- Att få de politiskt valda representanterna att lyssna på medborgarna
- Att skaffa fram relevant kunskap som underlag för att fatta beslut
- Att utveckla dialogen mellan medborgarna och beslutsfattarna

Medborgardeltagande i fysisk planering

I fysisk planering är det viktigt att alla som har väsentligt intresse av det enskilda förslaget till program eller plan ska få information och ges möjlighet att lämna synpunkter på förslaget (Boverket 2002).

Alla människor i samhället har rätt att framföra sina åsikter i den fysiska planeringen. Medborgares och folkrörelsers synpunkter är lika viktiga som näringslivets och de politiska partiernas.

Medborgardeltagande är viktigt på grund av att beslut som fattas utan att allmänheten beretts möjligheter att medverka har svårt att bli allmänt accepterade. Det är också nödvändigt med medborgardeltagande för att garantera ett så fullständigt beslutsunderlag som möjligt. Deltagandet främjar effektiviteten, höjer legitimiteten samtidigt som förtroendet för beslutsfattare och beslutsfattandet byggs in (Khakee, Abduhl 1999).

Det finns olika sätt att uttrycka sina åsikter på. Här är ett exempel på klotter på en garagevägg i Karlskrona. Budbäraren säger: "Vad fint det skulle vara med konst över hela väggen"

Ökat medborgardeltagande

Intresset för engagemang för lokala utvecklingsarbeten, med syfte att förbättra den egna närmiljön, har ökat bland vanliga medborgare (Boverket 2005). Intresset för ett ökat medborgardeltagande har

kunnat märkas alltsedan början av sjuttioalet, men trots detta sitter man på flera håll fast i gamla planeringsformer och rutiner. I flera kommuner har man även svårt, att i ett bredare perspektiv, se det värde som ett annorlunda planeringssätt kan ha (Boverket 1998).

Medborgarens roll i den fysiska planeringen håller på att förändras. Dagens medborgare ställer krav på delaktighet och inflytande i de beslut som berör deras vardag och närmiljö. Medborgarna har blivit mer aktiva och engagerade i kommunal planering och hos medborgarna finns det en vilja till ökat ansvar och inflytande. Medborgarna respekteras i ökad utsträckning för de kunskaper de kan föra fram som planeringsunderlag, men steget är fortfarande långt till en roll där de i någon mening blir jämlika parter med politiker och planerare (Boverket 1998).

Medborgardeltagandet har utvecklat vissa positiva tendenser över tiden. Exempel på detta är att skillnaderna mellan kvinnor och mäns deltagande och engagemang har minskat. Trots detta tenderar vissa grupper som ungdomar, långtidsarbetslösa och invandrare att hamna utanför de platser där de demokratiska samtalen förs (Byggeforskningsrådet 2000).

Medborgardeltagande och inflytande på gott och ont

Enligt Boverket (1998) för medborgardeltagande och ett ökat medborgarinflytande med sig både bra och dåliga saker. Nedan listas för- och nackdelar med medborgardeltagande.

Fördelar med medborgardeltagande

- Sociala och demokratiska vinster på lång sikt, exempelvis ökat förtroende, fördjupad demokrati, stärkt medborgaranda, mindre politikerförakt samt färre konfliktsituationer

- Färre överklaganden i översiktsplaner, detaljplaner och bygglov
- Bättre underbyggda beslut
- Få fram ett bra kunskapsunderlag för planläggning
- Ökad kunskap
- Medborgarna har erfarenhetskunskap om sitt område som inte planerarna har
- Medborgarna bidrar med en del arbete som kommunledningen/plan- och byggkontoret annars skulle ha utfört. Detta gör att mindre resurser används, men tar i gengäld längre tid (dock inte alltid kommunal tid)
- God effektivitet
- Skapar engagemang för kommunala frågor, samhällsutveckling och lokalt ansvarstagande
- Byggprojekten får bättre kvalitet och den totala livslängden av projekten förlängs
- Medborgarna får en ökad insikt i kommunal planering och i övrig kommunal verksamhet (Byggeforskningsrådet 2000)
- Samhörighetskänsla byggs upp (Byggeforskningsrådet 2000)

Nackdelar med medborgardeltagande

- Planeringsprocessen tar längre tid, blir mer resurskrävande och därför mer kostsam
- Om medborgarna har höga förhoppningar om ett snabbt och bra resultat av projektet och detta aldrig åstadkoms, bidrar detta till missnöje och uppgivenhet hos medborgarna. Detta kan i sin tur leda till att de inte engagerar sig fler gånger i liknande projekt
- Kommuner klarar inte av att se på när medborgarna agerar fritt (Byggeforskningsrådet 2000)

LAGAR OCH MEDBORGARDELTAGANDE

Plan- och bygglagen

Ett av syftena med Plan- och bygglagens (PBL) införande 1987 var att demokratisera planprocessen (Henecke, Birgitta & Khan, Jamil 2002). När PBL tillkom lades stor vikt vid medborgarinflytandet i planeringsprocessens olika skeden. Konkret innebar detta att utställningstiden fördubblades och att kraven på samråd förstärktes. Formerna för deltagande lämnades öppet för kommunerna att styra (Byggeforskningsrådet 2000).

Enligt PBL ska alla som har väsentligt intresse av det enskilda förslaget till program eller plan få information och ges möjlighet att lämna synpunkter på detta (PBL, SFS 1987:10). 1996 gjordes ändringar i PBL och avsikten var bland annat att öka möjligheterna för medborgarna att delta i planeringen tillsammans med politiker och planerare (Boverket 1998). I Bilaga 2 finns de lagar i PBL som rör medborgardeltagande i översiktsplaner och detaljplaner.

Kommunens planmonopol

Kommunerna har formell rätt att ta initiativ till planläggning, bestämma innehåll och inriktning samt fatta beslut om planer och lov genom sitt planmonopol. Lagen ger inte medborgarna någon rätt att initiera till planläggning eller att delta i det beslutsfattande som rör planer. Medborgardeltagandet ligger på en grundnivå genom reglerna för programarbete, samråd, utställning och överklaganden. Det finns ingen gräns för hur stort deltagandet kan vara, så graden av medborgardeltagande är upp till varje enskild kommun att bestämma (Boverket 1998).

MEDBORGARDELTAGANDE I PLANPROCESSEN

I detta avsnitt redovisas de planprocesskedan som medborgarna har möjlighet att delta i.

Programarbete och samråd

Ett av syftena med programarbetet är att erbjuda alla medborgare i det lokala samhället möjlighet att delta i planprocessen. Det efterföljande samrådet ska ge ytterligare möjlighet för intresserade att kunna delta. I samrådsskedet bör en öppen dialog föras för att tillgodose medborgardeltagandet och för att underlätta efterföljande planläggning i detaljplaner och bygglov. Enligt Boverket bör programskedet och samrådskedet ses som en sammanhållen process, där sakfrågan efterhand blir alltmer konkret. Om medborgarna får möjligheter till deltagande i ett tidigt skede, blir planprocessen både enklare och effektivare. Resultaten av samråden, angående program och planförslag, skall redovisas i en samrådsredogörelse. Redogörelsen skall innehålla de förslag och synpunkter som kommit fram under samrådets gång samt kommunens ställningstagande (Boverket 1998).

Utställning

Efter samrådet görs eventuella ändringar och kompletteringar på planförslaget och innan planen antas av kommunen skall den ställas ut för granskning. Under utställningstiden kan den som vill lämna synpunkter och efter utställningen skall kommunen sammanställa inkomna synpunkter och redovisa ändringsförslag (Boverket 1998).

Överklagande

Den för medborgaren i det enskilda fallet viktigaste metoden att få rättelse gentemot en myndighet, som fattat ett beslut och som den berörde anser vara felaktigt, är överklagande. Ett överklagande är medborgarens chans att i efterhand kunna få ett felaktigt fattat beslut upphävt eller rättat (Blomberg, Göran, Petersson, Olof & Westholm, Anders 1989). Det är endast skriftliga synpunkter, inkomna under samrådet samt under utställningstiden, som ligger till grund för rätten att överklaga (Boverket 2002).

VILKA DELTAR I FYSISK PLANERING?

Idag är det oftast högutbildade och resursstarka personer som deltar i den fysiska planeringen (Khakee 1999) och Boverket har konstaterat att den fysiska planeringen till stor del domineras av medelålders män. Boverket har också i olika utredningar lyft fram att kvinnor, barn och ungdomar har begränsade möjligheter till inflytande i planeringen (Boverket 1996).

På grund av att det idag råder ojämlikheter i fråga om inkomst, utbildning, status och kontakter hos vissa personer i olika medborgargrupper, medför detta att människor har olika möjligheter att delta och kunna påverka i den fysiska planeringen (Henecke, Birgitta & Khan, Jamil 2002). Exempel på sådana grupper är; ungdomar, äldre, kvinnor, lågutbildade, arbetslösa, funktionshindrade, invandrare eller grupper av medborgare som helt enkelt saknar vana att framföra sina åsikter (Boverket 1998).

INVANDRARE

Begreppet invandrare kan ha många olika betydelser och i detta avsnitt listas de vanligaste.

Invandrare är en person med utländsk bakgrund och kan antingen vara utrikes född eller tillhöra 2:a generationen.

Utrikes född

Person som är folkbokförd i Sverige, men som är född i utlandet (Johansson, Marcus 1999)

2:a generationen

Person som är folkbokförd och född i Sverige och som har två föräldrar som är födda utomlands¹

När begreppet invandrare nämns i detta arbete, menas person med utländsk bakgrund och som är folkbokförd i Sverige.

¹ Ewa Undegård Befolkningsstatistiken SCB, E-mail den 27 juni 2006.

Invandrare i siffror

Idag finns det cirka 1,13 miljoner utrikes födda i Sverige och antalet personer som tillhör 2:a generationen uppgår till cirka 338 000.² Sammanlagt finns det alltså idag knappt 1,5 miljoner personer med utländsk bakgrund i Sverige.

Invandrare i Sverige

Invandringen till Sverige har medfört att landets befolkning har fått en mer mångkulturell och mångspråkig sammansättning och allt fler svenska medborgare har annat etniskt ursprung (Blomberg, Göran, Petersson, Olof & Westholm, Anders 1989). Bara för att en invandrare blir svensk medborgare behöver inte det betyda att den är beredd att överge de traditioner och synsätt som den fått genom sin uppväxt i ett annat land (Holm, Thomas 1994). När invandrare kommer till Sverige hamnar det i gränslandet mellan två kulturer. Det finns en ovilja hos invandrare att bryta med sin gamla kultur med dess traditioner och samtidigt är det svårt att komma in i det nya samhället (Johansson, Marcus & Khakee, Abdul 2001).

Graden av representation beror på varifrån invandraren ursprungligen kommer. Ju längre avstånd invandraren har från sitt hemland till Sverige, desto lägre representation. På grund av skillnader i språkbruket mellan svenskar och invandrare skapas maktskillnader vilket förhindrar deltagande (Johansson, Marcus & Khakee, Abdul 2001).

Invandrarkvinnor och invandarmän

Det råder ojämställdhetskulturer bland olika medborgargrupper. Exempel på detta är att ett stort antal invandrarkvinnor stannar

hemma för att utföra hemmets olika sysslor samt uppfostra barnen. Invandarmännen ansvarar för kontakterna med den institutionella världen utanför familjen. Det innebär att mannen ska försörja familjen och hushållet (Velásquez, Juan 2005). En del invandarmän tillåter inte sina fruar att vara med i olika organisationer, gå på möten etc. (Holm, Thomas 1994).

Invandrare och fysisk planering

Invandrarnas roll i den fysiska planeringen är ett område som inte är särskilt utforskat i Sverige. Den forskning som finns visar att den kommunala planeringen inte tar hänsyn till olika invandragrupper speciella intressen och behov (Johansson, Marcus 1999). PBL nämner inte något om invandrare eller invandares särskilda tankar och förväntningar. På grund av detta visar en undersökning som gjorts att svenska kommuner, med relativt stor andel invandrare i befolkningen, inte anser att det finns något behov att ta hänsyn till invandrarna vid fysisk planering (Johansson, Marcus & Khakee, Abdul 2001).

Undersökningar visar att i de flesta kommuner är informationen från kommunen till invandrare otillräcklig och bristfällig. I kommuner med relativt stor invandrarbefolkning finns en invandrarbyrå och/eller en invandarnämnd, men dessa deltar sällan i planeringsarbetet. Dessa instanser sysslar huvudsakligen med tolkförmedling och flyktingmottagning, men informerar aldrig invandrarna om planärenden på deras eget modersmål. Instanserna har heller inte som uppgift att förmedla information om den kommunala planeringen så att invandrarna kan påverka beslut eller utnyttja de rätta kanalerna för att se till att deras behov tillgodoses. Kommunerna använder i mycket liten utsträckning invandrarorganisationer som remissinstans i planfrågor (Johansson, Marcus & Khakee, Abdul 2001). Invandrarbyråernas uppgifter kan bland annat

² Ewa Undegård Befolkningsstatistiken SCB, E-mail den 27 juni 2006.

vara att ordna tolkar samt ge information till politiker och allmänhet (Holm, Thomas 1994).

Det finns ett antal troliga förklaringar till varför invandrarna inte engagerar sig i den fysiska planeringen:

- Många invandrare kommer från icke demokratiska samhällen och är därför ovana att delta och påverka (Johansson, Marcus 1999)
- Traditionen att rösta, som finns hos den svenska befolkningen, saknas (Holm, Thomas 1994)
- Många invandrare har från början ingen avsikt att stanna i landet och tror att de kommer att flytta tillbaka till sina hemländer. De saknar motivation av gemenskap med det svenska samhället
- Många invandrare anser det omöjligt att påverka beslutsprocesser (Johansson, Marcus 1999)
- I invandrargrupper finns en överrepresentation av personer med egenskaper som brukar medföra lägre deltagande såsom ung, ogift, lägre utbildning, låg inkomst, ej medlem i någon organisation och nyligen inflyttad till ett obekant område
- Svårigheter att få information om vad projektet gäller (Holm, Thomas 1994)
- Vissa invandrare kan inte och/eller förstår inte språket

INTERNET OCH IT

I Sverige råder en ojämn tillgång till IT (informationsteknik) bland olika medborgargrupper. Tillgång till och användning av datorer och Internet varierar med faktorer som etnisk bakgrund, kön och ålder, men också med utbildning, inkomster och bostadsort. Trots att Sverige är en av världens främsta IT-nationer, saknar många hem fortfarande både datorer och Internetuppkoppling. På grund av att det råder en ojämn tillgång till IT bland Sveriges befolkning, anser många politiker att användandet av IT i demokratiska sammanhang måste ske med försiktighet. En ökad IT-användning riskerar att skapa klyftor mellan de medborgare som har och de som inte har tillgång till tekniken (Ilshammar, Lars & Åström, Joachim 2001).

POST

ADVOKATFIRMAN
GLINSTEIN

3

FALLSTUDIER

LITPOSTEN

HOTEL
RISLÅNGA

HCC Hotel Helsingborg

SÖDER I HELSINGBORGS STAD

Områdets bakgrund

Söder är en stadsdel i centrala Helsingborg. Den svarta punkten på kartan nedan visar var Söder ligger.

Fig 1. Söders lokalisering i Helsingborg

Söder kom till på 1800-talet då Helsingborg kraftigt expanderade. Byggnationen av hamnen och järnvägen söderut gjorde att många industrier etablerade sig här och i anknypning till dessa byggdes arbetarbostäder. Detta ledde till att Helsingborg blev kraftigt segregerat mellan arbetardelarna i söder och de mer välbärgade delarna i norr (Wikipedia 2006). När arbetarna började flytta ifrån området på 1970-talet, medförde detta att många invandrare flyttade

in istället (Järtelius, Arne 2002). Segregationen finns kvar än idag och stadsdelen har blivit ett av Helsingborgs mest invandrartäta områden (Wikipedia 2006).

Fig 2. Söder med omnejd uppifrån

Söder har sedan 1960-talet sanerats i olika perioder. Vissa hus har byggts om och vissa kvarter har rivits och bebyggt på nytt.³ Den ursprungliga arbetarbebyggelsen har till stora delar försvunnit och ersatts med tegel- eller betongbyggnader. Nybyggnationerna av

³ Marianne Toreblad statistikansvarig i Helsingborgs stad, E-mail den 21 mars 2006.

höghus anses ha bidragit till att stadsdelens attraktivitet har försämrats under åren, men även närheten till hamnanläggningar, värmeverk och större vägar har spelat in (Wikipedia 2006).

Söder är ett karaktäristiskt innerstadsområde med mycket betong, asfalt och har stora trafikmängder. Området har brist på parker och grönområden.⁴ Söder består till största delen av flerbostadshus, men det finns också några få radhuslägenheter.⁵ I området finns mycket kriminalitet och det upplevs av de boende som otryggt.⁶ På grund av att det bor många invandrare i området har detta lett till att stadsdelen har fått en stark mångkulturell prägel med flera butiker där man kan köpa råvaror från fjärran länder (Wikipedia 2006).

Söder har ett brett utbud av affärer och på Gustav Adolfs Torg frodas handeln, vilket medför att det finns ett rikt folkliv på gator och torg. Trots att många av arbetarna har flyttat och lämnat plats för invånare från andra kulturer, har Söders identitet och själ bestått. I området finns även skolor och Campus Helsingborg, som är en del av Lunds universitet (Helsingborgs stad 2006d).

Fig 3. Torghandel på Söder

⁴ Tommy Birgersson avdelningschef på kommunstyrelsens förvaltning i Helsingborgs stad, föreläsning på Blekinge Tekniska Högskola den 20 mars 2006.

⁵ Marianne Toreblad statistikansvarig i Helsingborgs stad, E-mail den 21 mars 2006.

⁶ Tommy Birgersson avdelningschef på kommunstyrelsens förvaltning i Helsingborgs stad, föreläsning på Blekinge Tekniska Högskola den 20 mars 2006.

Befolkning

I stadsdelen Söder (statistikområdena Söder, Eneborg och Högaborg) bor 11 200 personer. I jämförelse med Helsingborg som helhet har Söder en större andel invånare i yrkesverksam ålder och en mindre andel barn (Helsingborgs stad 2006e).

Söder är det invandrartätaste området i Helsingborg. Ungefär hälften av söderborna har utländsk bakgrund och en tredjedel är födda i utlandet. De vanligaste hemländerna är forna Jugoslavien, Bosnien och Libanon (Helsingborgs stad 2006e).

Andel utrikes födda (Helsingborgs stad 2006e)

- Helsingborgs stad: 15 %
- Söder: 33 %

Andel med utländsk bakgrund, december 2005 (Helsingborgs stad 2006b)

- Helsingborgs stad: 22 %
- Söder: 42 %

Hälsa

I jämförelse med Helsingborgs stads totala ohälsotal, har de boende på Söder ett betydligt högre ohälsotal.

Ohälsotalet 20-64 år, 2005 (Helsingborgs stad 2006c)

- Helsingborgs stad: 43
- Söder: 60

Arbetslöshet

I jämförelse med Helsingborgs stads totala arbetslöshetstal, är antalet arbetslösa i stadsdelen Söder något högre. Om man jämför männen

och kvinnorna på Söder, så har männen ett något högre arbetslöshetstal än kvinnorna.

Öppen arbetslöshet 18-64 år, oktober 2005 (Helsingborgs stad 2006a)

- Kvinnor i Helsingborgs stad: 4,4 %
- Män i Helsingborgs stad: 4,6 %

- Kvinnor i Söder: 4,9 %
- Män i Söder: 7,2 %

Söder i förändring

Bakgrund

För att öka Söders attraktionskraft startade Helsingborgs stad stadsförnyelseprojektet *Söder i förändring* våren 2001 (Wikipedia 2006). Syftet med stadsförnyelseprojektet är att lägga grunden till en mer integrerad stad, där Söder utvecklas till en levande och blomstrande stadsdel som präglas av god miljö, bra service, mångfald och framtidstro (Järtelius, Arne 2003). Det är söderborna och arbetande på Söder som själva ska bestämma hur deras stadsdel ska förändras (Järtelius, Arne 2002). Syftet med detta är dels att bredda kunskapsunderlaget inför stadens beslut om fysiska förändringar och dels att skapa förankring för förändringarna (Helsingborgs stad 2006d).

Arbetsätt och metod

Projektarbetet inleddes med en marknadsföring av projektet våren 2001. Marknadsföringen följdes upp i en kampanj som startade i september samma år. Syftet med kampanjen var att sprida kunskap om förändringsarbetet och för att locka befolkning och näringsliv att delta i diskussionsgrupper. Sommaren och en bit in på hösten 2001 genomfördes identifiering av intressegrupper, befintliga nätverk och nyckelpersoner för förändringsarbetet. På så sätt förankrades projektet i stadens organisation och började bli ett begrepp hos fastighetsförvaltare, företagare och hos allmänheten (Helsingborgs stad 2006d).

Fokusgrupper/samtalsgrupper

För att få kunskap och erfarenhet om problem och möjligheter av de boende och arbetande på Söder, använde man sig av fokusmetoden (Helsingborgs stad 2006d). Fokusmetoden är en kvalitativ

datainsamlingsmetod som bygger på halvstrukturerade gruppsamtal. Utmärkande för metoden är användandet av gruppdynamik för att inhämta information inom ett avgränsat och preciserat ämne. Den förutsätter små grupper för att tillåta en öppen diskussion där deltagarna inte känner varandra sedan tidigare. Idén med samtalsgrupperna var att dela in befolkningen i homogena grupper med till exempel kvinnor, ungdomar eller butiksinnehavare (Järtelius, Arne 2003). Urvalen bland fokusgrupperna har varit representativt för Söder. Av Söders befolkning har 42 % utländsk bakgrund och då har det också varit 42 % med utländsk bakgrund i fokusgrupperna.⁷

Under maj 2001 utbildades både kvinnor och män till samtalsledare vars uppgift var att hålla i samtalsgrupperna (Järtelius, Arne 2003). Från september-december 2001 genomfördes sammanlagt 300 gruppsamtal med 1 500 personer som bor och arbetar på Söder. Gruppsamtalens diskussion utgick från 14 nyckelord som man tagit fram. Exempel på nyckelord som man diskuterade var; Trafiken, Mötesplatserna, Säkerheten, Parkerna, Tillgänglighet, Bostäderna, och Kulturen. Genom diskussion fick man fram vad de boende och arbetande tyckte om Söder och vad de ville förändra i området (Söder i förändring 2002b). Man arbetade med 6-8 personer i varje grupp och samtalen pågick i cirka en och en halv timme (Söder i förändring, odaterad, a).

Enkät

I januari 2002 skickades en enkät ut till 7 500 hushåll och 800 arbetsplatser på Söder. Syftet med enkäten var att informera om det som kommit fram på gruppsamtalen, att få uppfattningarna från gruppsamtalen bekräftade samt att få fram ytterligare synpunkter och

⁷ Marianne Dock utvecklare på kommunstyrelsens förvaltning, avdelning för hållbar utveckling i Helsingborgs stad, telefonintervju den 19 juni 2006.

idéer. Cirka 800 personer besvarade enkäten (Söder i förändring 2002b). Genom gruppsamtalen och den efterföljande enkäten delade 2 500 personer med sig av sina erfarenheter av de problem som finns i stadsdelen samt lämnade förslag på tänkbara förändringar. Parallellt med arbetet tog olika expertgrupper fram förslag till strategier för den fysiska utformningen för vissa områden i stadsdelen (Helsingborgs stad 2006d).

Resultatet av kunskapsinsamlingen och förslag till fysiska förändringar redovisades och presenterades sedan för Styrgruppen⁸ samt boende och arbetande på Söder. En fortlöpan dialog med de boende och arbetande upprätthölls. Efter kunskapsinsamlingen sammanställdes tre kunskapsunderlag; *Så tycker Söder om Söder*, *Expertgruppernas strategiförslag* samt *Så blir konsekvenserna*. I mars 2002 presenterades underlagen för stadens politiker och ledande tjänstemän (Helsingborgs stad 2006d).

Utställningen på Söderpunkten

Från mars-maj 2002 ställdes svaren från samtalsgrupperna och enkäten ut på utställningen *Så kan Söder förändras* (Järtelius, Arne 2003). På utställningen kunde boende och arbetande på Söder ta del av materialet (Helsingborgs stad 2006d).

Våren 2002 tog Styrgruppen fram 31 konkreta förändringsobjekt mot bakgrund av kunskapsunderlagen och förändringarna skulle genomföras efter en särskilt anpassad demokratiprocess (Söder i förändring, odaterad, b). Under år 2002 budgeteras de första fysiska förändringarna av respektive facknämnd och under 2003 började de första förändringarna genomföras (Helsingborgs stad 2006d).

⁸ Styrgruppen är en politisk grupp som ansvarar för styrfunktionen

Fig 4. Fotot är taget under utställningen "Så kan Söder förändras"

Furutorpsparkens förnyelse

Furutorpsparken var den första i raden av förändringsobjekt som genomfördes med en särskilt anpassad demokratiprocess. Arbetet med parken inleddes med en stor parkfest, september 2002. De boende och de som driver verksamheter i området bjöds in med ett direktutskick och inbjudan publicerades även i Helsingborgs Dagblad. Drygt 1 500 personer kom till parkfesten. I parken placerades en arbetsbod, som tjänstgjorde som utställningslokal och lokal för att lämna synpunkter på parkens utformning. Utställningen bestod av parkens historia och idéer om hur parken kan förändras. Besökarna kunde lämna sina synpunkter på förtryckta kartbilder över parken. Man kunde även ta med sig kartor hem och rita in förslag på

(Söder i förändring, odaterad, b). Man fick även in synpunkter från barn och ungdomar genom ett skolprojekt som anordnades (Söder i förändring, 2002a). Resultatet ställdes ut i Söder i förändrings lokal på Södergatan 39 och på Söderpunkten. Inbjudan till utställningarna publicerades i Helsingborgs Dagblad och i informationsbrev. Ett slutligt förslag på parkens utformning, grundat på de inkomna synpunkterna, skickades ut till dem som bor och driver verksamheter runt parken. De hade möjlighet att genom en portofri talong skicka sina synpunkter till Söder i förändring. Det slutliga förslaget trycktes även upp på kartor som ställdes ut på Söderpunkten, Södergatan 39, Stadsbiblioteket och på Gustav Adolfskolan. Utställningen annonserades i Helsingborgs Dagblad vid två tillfällen och skrevs även om i artiklar. Vuxna, barn och ungdomar lämnade synpunkter på det slutliga förslaget. Boende och ungdomar fick vara med i arbetet med ombyggnaden av parken och syftet med detta var att de skulle känna delaktighet och ansvar för parken (Söder i förändring, odaterad, b).

Södergatans förnyelse

Södergatans ombyggnad var den andra i raden av förändringsobjekt som genomfördes med en särskild anpassad demokratiprocess. Arbetet inleddes med att informera de som bor eller driver verksamheter på Söder samt övriga helsingborgare om processens olika faser. Därefter sammanställde projektgruppen⁹ ett förslag. Förslaget till ombyggnad av Södergatan presenterades för tio referensgrupper. Grupperna bestod av sex-tio personer som bor eller driver verksamhet på Södergatan, Carl Krooks gata eller mellanliggande gator. Så långt det var möjligt hade man homogena grupper med boende, handlare och fastighetsägare var för sig. Sammanlagt deltog cirka 80 personer. Varje referensgrupp försågs

med en ritning på förslaget och uppmanades att fundera och diskutera både inom sin grupp och utanför den samt sammanställa synpunkter. Grupperna träffades ytterligare en gång för att diskutera och presentera sina synpunkter för projektgruppen. Projektgruppens förslag och referensgruppernas synpunkter sändes ut till alla som bor eller driver verksamheter på Södergatan, Carl Krooks gata eller mellanliggande gator. Samtidigt ställdes materialet ut på Söderpunkten. På så sätt kunde övriga medborgare ge sina synpunkter. Vid utställningen anordnades seminarier, informationsmöten, presskonferenser och debatter. Utställningen hölls öppen fyra timmar varje vardag under två veckor. Nästan 1 000 personer besökte utställningen och ett femtiotal lämnade skriftliga synpunkter. Projektgruppen omarbetade sitt förslag utifrån de synpunkter som kom in från referensgrupperna samt från utställningen. Det nya förslaget presenterades som det slutliga (Söder i förändring, 2004).

Gustav Adolfs torg

En liknade process som beskrivits ovan har även pågått under ombyggnaden av Gustav Adolfs torg. Man har bland annat haft informationsmöte för intresserade medborgare angående torgets utformning. På mötet var politiker och tjänstemän representerade. Medborgarna har kunnat skicka in synpunkter på två förslag som togs fram via en portofri talong. Därefter samtalande tjänstemän med boende och personer som driver verksamhet i anslutning till torget för att få in deras synpunkter. Till slut ställdes alla synpunkter samman och ett förslag togs fram. Förslaget ställdes ut och i början av 2005 beslutade tekniska nämnden om torgets slutliga utseende. Ombyggnadsarbetet av torget började 2006 (Söder i förändring, odaterad, c).

⁹ Projektgruppen är en grupp med representanter från tekniska förvaltningen och stadsbyggnadskontoret

Delprojekt

Under projektets gång har man även haft delprojekt med mål att upprätthålla en hållbar stadsutveckling. En viktig utgångspunkt för arbetet i delprojekten är de problem och möjligheter som befolkningen på Söder har beskrivit och som finns presenterade i rapporten *Så tycker Söder om Söder*. Bland annat har man startat delprojekten *Ett tryggare Söder*, *Kvinnor, språk och sysselsättning*, *Ett grönare Söder*, *Kultur på Söder* samt *Sunda Söder* (Helsingborgs stad 2006d).

Informationsspridning samt utannonsering

De målgrupper som var aktuella för informationsspridningen samt utannonseringen av projektet var de som bor och arbetar på Söder, boende i andra stadsdelar, skolungdomar, politiker och beslutsfattare, näringslivet och opinionsbildare (Helsingborgs stad 2006d). För att sprida information och annonsera om möten, utställningar etc. har man använt sig av olika metoder.

Media

Stadsförnyelseprojektet har kunnat följas via Helsingborgs lokala tidning *Helsingborgs Dagblad*, lokalradio samt på TV (Järtelius, Arne 2003).

Projektlokal

Söder i förändring hade en lokal där intresserade kunde ta del av projektet. Lokalen var placerad mitt i projektområdet och gjorde sig både synlig och lättåtkomlig för personer som ville nå den (Järtelius, Arne 2003).

Internet och IT

Under projektets gång har man använt sig av IT och Internet i form av en hemsida för *Söder i förändring*. På hemsidan har man gjort

reklam och informerat om projektet, men medborgarna har inte kunnat lämna synpunkter och förslag via hemsidan.¹⁰

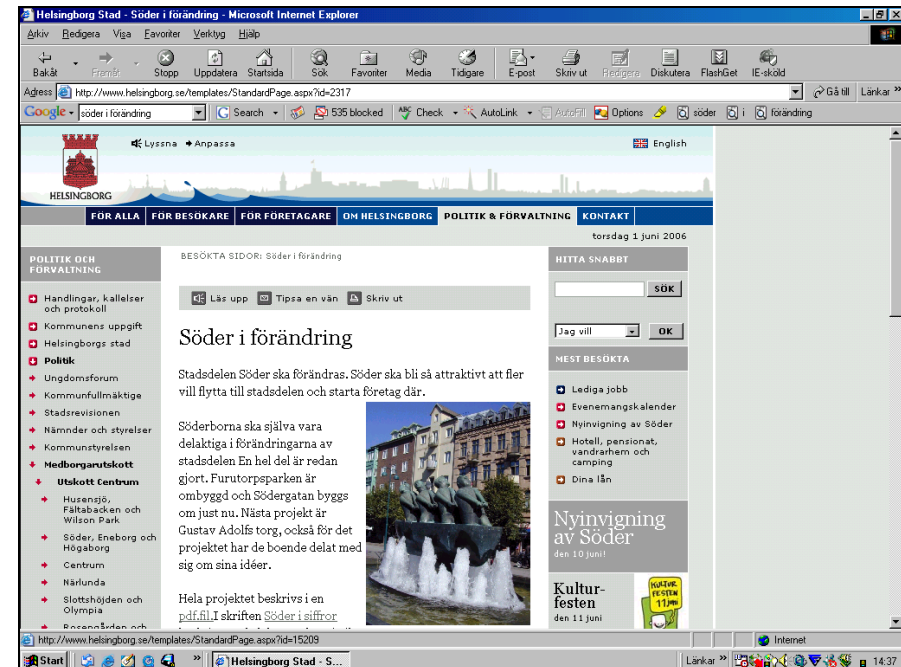

Fig 5. Söder i Förändrings hemsida

Övrig informationsspridning

Förutom ovanstående exemplar på utannonsering samt information om projektet har man spridit information med hjälp av; meddelanden från fastighetsägarföreningar, utskick med inbjudningar till möten eller samtalsgrupper, lappar hemskickade till hemmet, affischer, via mun-mot-mun-metoden samt information om projektet på bussar och på stan (Järtelius, Arne 2003). I november 2002 började man skicka

¹⁰ Marianne Dock utvecklare på kommunstyrelsens förvaltning, avdelning för hållbar utveckling i Helsingborgs stad, telefonintervju den 19 juni 2006.

ut informationsbrev till de boende och arbetande på Söder. Dessa brev är till för att meddela om saker som hänt i projektet samt om saker som är på gång.

Metoder för att få med medborgarna

För att motverka svårigheten att locka till sig befolkningen och näringslivet, har man gett information och marknadsfört förändringsarbetet och dess demokratiska ambitioner. Man har också etablerat goda relationer till nyckelpersoner i exempelvis invandrarföreningar, hyresgästföreningar samt inom näringslivet. I projektet har man varit noga med att se till att alla har blivit informerade om påverkansmöjligheterna och därmed fått chansen till delaktighet (Helsingborgs stad 2006d).

Ett sätt att få med medborgare i projektet var att man från början inte hade några färdiga lösningar, utan lät dem komma med förslagen (Järtelius, Arne 2003). Söder i förändring lät även medborgare, som lämnade synpunkter och förslag till enkätundersökningen, få chansen att vinna en trisslott eller en resa.

Så här såg foldern med enkäten ut som skickades ut till hushåll och arbetsplaster på Söder

I *Söder i förändring* valde man att först och främst satsa på de ”hårda” och fysiska förändringarna innan man började på de ”mjuka” och sociala. Detta gjorde man för att det är lättare att genomföra fysiska förändringar och dessutom syns de mer vid genomförandet. De fysiska åtgärderna ger fortare ett synligt resultat och det är viktigt i ett förändringsarbete. Om inte ett resultat märks ganska snart, är risken stor att engagemanget minskar (Järtelius, Arne 2002).

För att inspirera medborgare till att delta i samtalsgrupperna och referensgrupperna skickade man ut foldrar som beskrev projektet och med en tillhörande talong, på vilken man kunde meddela sin medverkan. Alla talonger har varit portofria. Man kunde även anmäla sig på Söder i förändring hemsida. De personer som deltog i samtalsgrupperna fick en present för att det ställde upp (*Söder i förändring*, odaterad, a).

Åtgärder för att få med invandrare

Under *Söder i förändring* gjordes vissa åtgärder för att få med invandrare. Bland annat var man beredd att använda sig av tolkar om det skulle behövas. Dessutom använde man sig av metoden med representativt urval.¹¹

Språk och tolkar

För att klara språket med invandrarna under projektets gång var man beredd att använda sig av tolkar. Detta har aldrig behövts, då medborgarna hjälptes åt att tolka åt varandra. Under projektets gång har man använt sig av ”lätt” svenska för att alla skulle förstå. All

¹¹ Marianne Dock utvecklare på kommunstyrelsens förvaltning, avdelning för hållbar utveckling i Helsingborgs stad, telefonintervju den 19 juni 2006.

reklam och annonsering har varit på svenska och man har inte använt sig av andra språk.¹²

Vissa invandrare på Söder har deltagit i en samtalsgrupp vid något tillfälle, men valt att inte komma tillbaka på grund av språksvårigheter. Andra invandrare har helt avstått från att komma av samma orsak. En invandrare på Söder säger:

”Jag tycker att jag inte kan svenska tillräckligt bra för att vara med. Jag förstår väl det mesta som sägs, men inte allt. Det gör att det är svårt för mig att vara med i sådana grupper.” (Järtelius, Arne 2003).

Kvinnor och män

För att få ett representativt urval av kvinnor och män har man använt sig av samma metod som vid urvalet av invandrare. Är det 50 % kvinnor och 50 % män i befolkningen, så ska det också vara samma procenttal i fokusgrupperna.¹³

Delaktighet

För att inte bara få in vuxnas synpunkter under projektets gång la man ner mycket arbete på att få med icke röstberättigade ungdomar i processen (Järtelius, Arne 2004). Man har också gjort särskilda försök att få äldre, handikappade och ungdomar att delta i samtalsgrupper. Detta har gjorts genom förfrågningar av deltagande med hjälp av informationsbrev som skickats ut till medborgarna (Söder i förändring 2003).

¹² Marianne Dock utvecklare på kommunstyrelsens förvaltning, avdelning för hållbar utveckling i Helsingborgs stad, telefonintervju den 19 juni 2006.

¹³ *ibid.*

Förslagen

Synpunkter och förslag har samlats in genom samtalsgrupper, enkäter samt i samband med olika aktiviteter där det fanns möjlighet att skriftligen lämna synpunkter och förslag på förändringar av Söder (Järtelius, Arne 2003). Man har också kunnat lämna förslag i Söder i förändrings lokal på Södergatan.¹⁴ Utifrån medborgarnas förslag har expertgrupper tagit fram förslag till strategier för den fysiska utformningen av olika miljöer på Söder (Helsingborgs stad 2006d).

Resultat av projektet

Söder i förändring är i jämförelse med liknande projekt, såväl i Sverige som utomlands, en förändringsprocess som genomförts i ett mycket högt tempo (Järtelius, Arne 2003). Många av de 31 förändringsobjekt som Styrgruppen tog fram våren 2002 är redan genomförda eller håller på att genomföras. Bland annat har Södergatan och Carl Krooks gata byggts om, Furutorpsparken har förnyats och förändringarna på Gustav Adolfs torg är i full gång (Järtelius, Arne 2004).

Journalisten Arne Järtelius har gjort en uppföljning av förändringsarbetet på Söder. Hans arbete har resulterat i tre rapporter; *Södersnack* (våren 2002), *Mer södersnack* (januari 2003) samt *Snacket går vidare* (mars 2004). Som underlag till rapporterna har intervjuer med företrädare för befolkning, näringsliv och offentlig förvaltning gjorts (Birgersson, Tommy 2004).

Utifrån de intervjuer som Arne Järtelius har gjort har det framkommit att *Söder i förändring* är ett projekt som varit en öppen och demokratisk process, där alla synpunkter som kommit fram har beaktats. Två direkt psykologiska resultat av stadsförnyelseprojektet

¹⁴ Marianne Dock utvecklare på kommunstyrelsens förvaltning, avdelning för hållbar utveckling i Helsingborgs stad, telefonintervju den 19 juni 2006.

är dels söderbornas känsla av delaktighet i processen att förändra sin stadsdel och dels att stadsdelen fått en högre status bland kommunens bosatta och verksamma. Dessutom har projektet varit ett lyft för hela stadsdelen och skapat en ny framtidstro för Söder bland de boende (Järtelius, Arne 2004).

Arne Järtelius böcker om Söder

Den allmänna åsikten hos de intervjuade söderborna är att projektet har tagit för lång tid och att man på grund av det har tappat tron på projektet. Man har också påpekat att man inte vetat i vilken del av processen man befunnit sig i. Enligt en politiker i Helsingborgs stad finns det en fördel med att projektet tog längre tid än vad det skulle göra utan medborgarinflytandet och det är att arbetet fick folkets stöd. På så sätt blir det svårare att starta en debatt där man ifrågasätter de beslut som bygger på medborgarnas synpunkter.

ÖXNEHAGA I JÖNKÖPINGS KOMMUN

Områdets bakgrund

Öxnehaga ligger i Jönköpings kommun och är beläget på en sluttning med utsikt över Vättern (Jönköpings kommun 2005). Den svarta cirkeln på kartan nedan visar var Öxnehaga ligger.

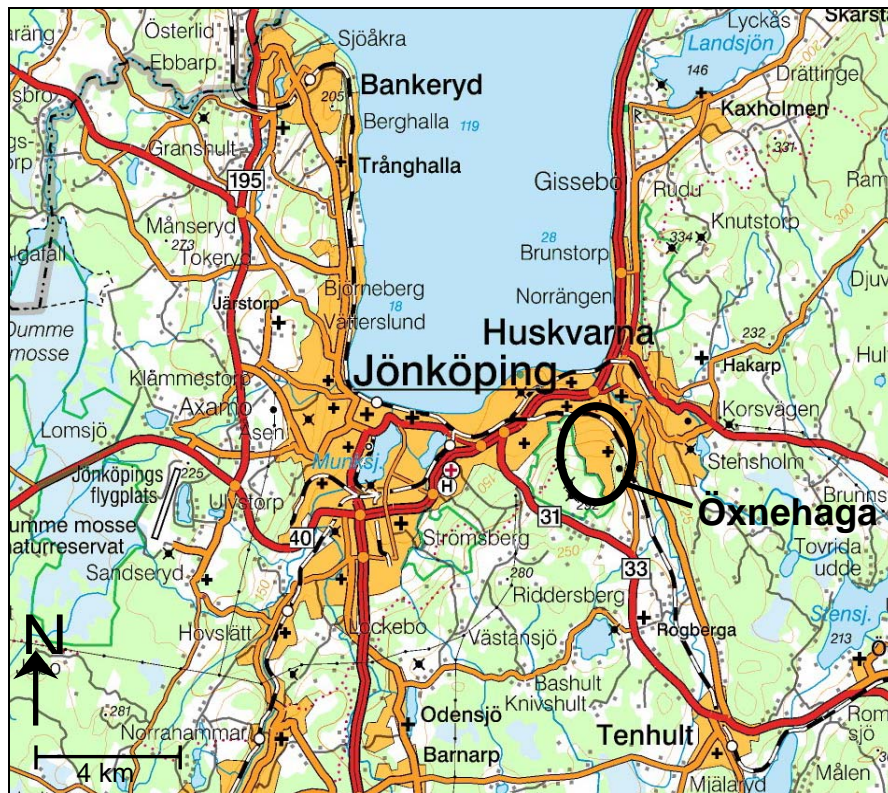

Fig 6. Öxnehagas geografiska läge i förhållande till Jönköping och Huskvarna

Området växte fram som en helt ny stadsdel med sammanhängande bebyggelse mellan åren 1970-78. På Öxnehaga finns bland annat ett affärscentrum, skolor samt barnomsorg. Området är till stora delar omgett av Bondbergets naturreservat, vilket ger de boende närhet till skog och mark (Jönköpings kommun 2005). I Bondbergets naturreservat ligger friluftsanläggningen Öxnegården.¹⁵

Öxnehaga består av tre delar med olika karaktär. Den norra och den södra delen av området består av småhus samt radhus och den mellersta delen består av flerbostadshus (Jönköpings kommun 2005). Flerbostadshusen byggdes under miljonprogrammet.¹⁶ Det finns 648 småhus och 1 367 lägenheter. Samtliga lägenheter är hyreslägenheter och ägs av Vätterhem (Öxnehaga 2006).

Fig 7. Öxnehaga är beläget på en sluttning och har vacker utsikt över Vättern

Åren mellan 1975 och 2000 stod flera lägenheter tomma på Öxnehaga. Detta ledde till att människor med sociala och psykiska

¹⁵ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

¹⁶ ibid.

problem, missbrukare samt personer med invandrarbakgrund flyttade till området. Öxnehaga fick problem med bland annat brottslighet och skadegörelse och upplevdes som ett otryggt och anonymt område. Detta ledde i sin tur till att området fick ett sämre rykte än vad det förtjänade. Åren 1985-1994 genomfördes omfattande ombyggnationer i området på grund av att lägenheterna var kalla och dragiga. Man sa då att "området byggdes en gång till". Samtidigt som ombyggnationerna gjordes fick även fasaderna och trapphusen nya utseende.¹⁷

Fig 8. Fasadernas utseende före ombyggnationen

Fig 9. Fasadernas utseende efter ombyggnationen

¹⁷ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

Befolkning

Öxnehaga har en befolkning på cirka 5 300 personer (Öxnehaga 2006). I området bor många barnfamiljer, men andelen pensionärer är liten. Antalet kvinnor är något högre än antalet män i området (Jönköpings kommun 2005). Ungefär 30 % av Öxnehagas befolkning är födda i utlandet och mer än hälften (55 %) av de boende i flerbostadshusområdet har utländsk bakgrund. Detta medför att det talas många olika språk i området.¹⁸

Fig 10. En stor del av barnen på Öxnehaga har utländsk bakgrund

¹⁸ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

Andel utrikes födda, december 2003¹⁹

- Jönköpings kommun: 11 %
- Öxnehaga (hela området): 29 %
- Öxnehaga (flerbostadshusområdet): 40 %
- Öxnehaga (småhusområdena): Ca 10 %

Andel med utländsk bakgrund, december 2003

- Jönköpings kommun: 15 %
- Öxnehaga (hela området): 41 %
- Öxnehaga (flerbostadshusområdet): 55 %
- Öxnehaga (småhusområdena): 15 %

Hälsa

I jämförelse med Jönköpings kommuns totala ohälsotal, har de boende i Öxnehagas flerbostadshusområde ett högt ohälsotal. De boende i småhusområdena har ett ohälsotal som ligger i nivå med de övriga jönköpingsborna.

Ohälsotalet, december 2003²⁰

- Jönköpings kommun: 38,8
- Öxnehaga (flerbostadshusområdet): 58,15
- Öxnehaga (norra småhusområdet): 28,5
- Öxnehaga (södra småhusområdet): 38,7

Arbetslöshet

I jämförelse med Jönköpings kommuns totala arbetslöshetstal, är antalet arbetslösa högre i Öxnehagas flerbostadshusområde både när

det gäller kvinnor och män. I småhusområdena ligger arbetslöshets-
talet i nivå med det totala värdet för kommunen.

Öppen arbetslöshet 16-64 år, 2004 (Jönköpings kommun 2006)

- Kvinnor i Jönköpings kommun: 3,5 %
- Män i Jönköpings kommun: 4 %

Arbetslöshet i Öxnehaga, september 2003²¹

- Kvinnor (flerbostadshusområdet): 10 %
- Kvinnor (småhusområdena): 3,5 %
- Män (flerbostadshusområdet): ca 11 %
- Män (småhusområdena): 4 %

¹⁹ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

²⁰ ibid.

²¹ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

Öxnehagaprojektet Familjens Hus

Bakgrund

Öxnehagaprojektet Familjens Hus är en del i den integrationsstrategi som pågår i Jönköpings kommun och startade i augusti 2004. Syftet med projektet var att göra Öxnehaga till ett bättre och mer trivsamt område för de boende. Visionen med projektet var att skapa mötesplatser, gemenskap, trivsel och trygghet över generationsgränser och kulturer på Öxnehaga.²²

Namnet ”Familjens hus” kommer från visionen om att skapa gemenskap och samhörighet på Öxnehaga. Bildligt talat kan man se det som ett hus där alla är välkomna och där gemenskap frodas. Även bokstavigt talat finns tanken på att skapa ett Familjens Hus av det centrumhus som finns i området. Detta hus inhyser Öxnehaga-skolan, biblioteket, fritidsgård, hyresgästföreningens kafé samt Öxnehagakyrkan. Visionen är att öppna upp lokalerna för de boende samt att skapa verksamheter som bygger på de boendes önskemål och behov.²³

Innan projektstarten i augusti 2004, hade arbetet med att kartlägga förbättringsåtgärder för området pågått under drygt ett års tid. Socialtjänst och skola hade fått i uppdrag att satsa på Öxnehaga, vilka förde uppdraget vidare till den Lokala samverkansgruppen (LSG). LSG arbetade sedan fram en vision för området och föreslog åtgärder och arbetssätt för projektet (Åkerberg, Mattias 2005). I augusti 2004 tillsattes Samuel Rundqvist som projektledare för

²² Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

²³ ibid.

Öxnehagaprojektet Familjens Hus. En betydelsefull del av projektets genomförande har varit att väcka invånarnas intresse, engagemang och delaktighet till att förändra området efter deras behov och önskemål (Jönköpings kommun 2005). Att få medborgarna tidigt delaktiga i processen har varit ett av målen i projektet.²⁴

Arbetssätt och metod

Projektarbetet inleddes med att projektledaren genomförde intervjuer med enskilda nyckelpersoner. Exempel på nyckelpersoner var rektorer, lärare, föreningsmedlemmar samt företagare i området. Detta gjordes för att man skulle få en uppfattning om hur området upplevdes samt för att lära känna och skapa kontakter med dessa personer.²⁵

Kick off-möte

I september 2004 anordnades ett Kick off-möte i en av skolorna där man berättade om projektet. Skolornas rektorer hade valt ut ett antal föräldrar som skulle delta på mötet. På så sätt fick man med sig både invandrare och svenskar. Sammanlagt kom 20 personer till mötet. Under mötets gång delades deltagarna in i tre mindre grupper med 5-7 personer för att diskutera förslagsåtgärder. Grupperna fick sedan redovisa sina förslag för hela gruppen och därefter diskuterade man förslagen i helgrupp.²⁶

Småmöte

Under hösten 2004 fortsatte arbetet med att prata med folk och skapa kontakter. Detta gjordes genom en slags småmöteteknik, där projektledaren gick ut till olika föreningar och frågade vad de tyckte

²⁴ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

²⁵ ibid.

²⁶ ibid.

om Öxnehaga. De boende fick sedan komma med förslag på vad som kunde göras och förbättras. Exempel på föreningar som deltog var idrotts- och invandrarföreningar. På mötena med invandrarföreningarna ställdes frågorna i helgrupp och invandrarnas förslag lämnades muntligt. Totalt genomfördes 24 möten.²⁷

Stormöte

I januari 2005 resulterade höstens småmöten i ett stormöte som hölls i Öxnehagaskolans matsal.²⁸ Till mötet bjöds boende, politiker och chefer för olika kommunala verksamheter in, vilket gjorde att 200 personer kom. Mötet inleddes med en presentation av vad som dittills hänt i projektet. Därefter fick mötesdeltagarna välja mellan åtta olika ämnesgrupper som man ville vara med och diskutera i. Grupperna, som bestod av 10-25 personer, fick efter diskussionen komma med förslag på vad som kunde göras eller förbättras i det valda ämnet. Därefter samlades samtliga grupper och redovisade de förslag som kommit fram. Varje grupp leddes av två utsedda ledare och dessa fick ansvaret att boka in ett nytt möte med sin grupp. Gruppledarna har tillsammans med en områdesgrupp fortsatt att arbeta med förslagen som framkom i grupperna på stormötet (Åkerberg, Mattias 2005).

Nedan redovisas några av de förslag som kom fram på stormötet (Öxnehaga odaterad).

- Skapa olika aktiviteter för ungdomar
- Starta trygghetsvandring
- Utveckla Öxnehaga Centrum

²⁷ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

²⁸ ibid.

Centrumutveckling på Öxnehaga

Bakgrund

På grund av att många av de förslag som kom in under *Öxnehagaprojektet Familjens Hus* handlade om att förändra utemiljön och Centrum, startades projektet *Centrumutveckling på Öxnehaga* våren 2005. Syftet med projektet var att få fram konkreta idéer, synpunkter och åtgärdsförslag kring utemiljön och att också genomföra dessa. En lokal utvecklingsgrupp bildades och den har identifierat problem och tagit fram realistiska åtgärdsförslag. Dessa är både fysiska och ”mjuka”. Exempel på ”mjuka” åtgärder är; marknadsföring, skötsel och aktiviteter (Jönköpings kommun 2005).

Även i Centrumutvecklingsprojektet har man arbetat med öxnehagabornas synpunkter och idéer. Under mars och april 2005 samlades de boendes synpunkter in för att den lokala utvecklingsgruppen skulle få vetskap om vad de boende ville att man skulle arbeta med samt vilka förbättringar man skulle få till stånd. Insamlingen av synpunkter och åtgärdsförslag skedde genom enkätundersökning, trygghetsvandringar, skolprojekt, samt förslagslådor (Jönköpings kommun odaterad).

Enkät

Enkätundersökningen skickades ut via post till 500 öxnehagabor mellan 18-75 år. Svarefrekvensen på enkätundersökningen blev 62 % (Jönköpings kommun 2005). Samtliga enkäter var skrivna på svenska och detta valde man att göra på grund av att Vätterhem alltid ger ut sina enkäter på svenska. Enkäterna hade inga bilder eller fotografier.²⁹

²⁹ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

Trygghetsvandringar

Januari 2005 började man anordna föräldravandringar på Öxnehaga på fredags- och lördagskvällarna. Under trygghetsvandringarna i mars 2005 fick föräldrar och tjänstemän på kommunen anteckna sina upplevelser av utemiljön samt ge förslag på förbättringar som kunde göras i området (Jönköpings kommun 2005).

Skolprojekt

För att få veta vad barn och ungdomar hade för synpunkter och idéer om Öxnehaga, startades ett skolprojekt. Projektet genomfördes av en grupp elever på Kungsängsskolan, Oxhagsskolan samt Öxnehagaskolan. Eleverna tog själva fram en enkät (se bilaga 3) där de tog reda på vad barnen och ungdomarna på de tre skolorna, från förskoleklass till och med niondeklass, tyckte om sitt område. Totalt svarade 442 barn och ungdomar på enkäten (Jönköpings kommun 2005).

Förslagslådor

För att ge den breda allmänheten möjlighet att lämna synpunkter på Öxnehaga, sattes två förslagslådor upp i området. Vid lådorna fanns information om projektet i form av affischer samt foldrar för att ge invånarna lättillgänglig fakta om arbetet. 43 personer valde att säga sin mening på detta sätt (Jönköpings kommun 2005).

Informationsspridning samt utannonsering

För att sprida information om projekten på Öxnehaga samt vid utannonsering av möten, trygghetsvandringar etc. har man använt sig av olika metoder.

Internet och IT

Öxnehaga har en egen hemsida, vars huvudsyfte är att vara informationskälla åt Öxnehagas invånare samt eventuellt blivande

öxnehagabor. På hemsidan kan man bland annat få information om vad som händer i området och ta del av Öxnehagas historia (Jönköpings kommun 2005). Under projektens gång nyttjade man hemsidan för att annonsera var och när mötena skulle hållas.³⁰

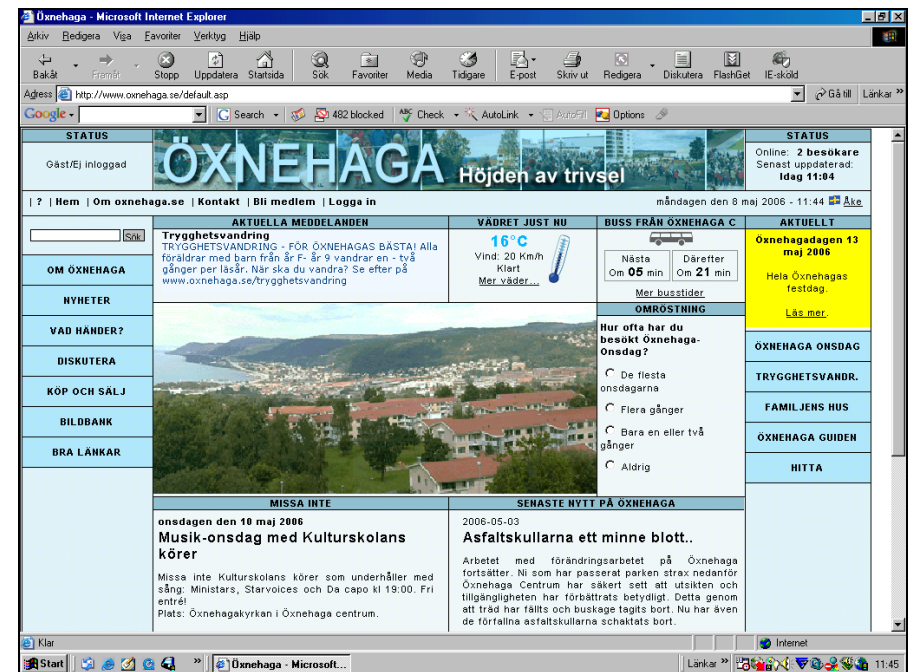

Fig 11. Öxnehagas hemsida

För att informera om stormötet i januari 2005 använde man sig bland annat av IT då man skickade ut E-mail till aktörer och deltagare.³¹

³⁰ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

³¹ ibid.

Media

Projektens fortskridande gång har kunnat följas i Jönköpings lokala tidningar, radio och TV. Man har dessutom använts sig av lokaltidningarna samt Vätterhems tidning då man utlyste mötena.³²

Stormötet i januari 2005 filmades och sändes två gånger i lokal-TV. I Öxnehaga centrum finns det en TV-monitor som informerar om vad som händer i området. TV-monitorn användes också vid utannonseringen av mötena.³³

Medverkan under Öxnehagadagen

Under Öxnehagadagen medverkade flera aktörer från både *Öxnehagaprojektet Familjens Hus* och projektet *Centrumutveckling på Öxnehaga*. Även detta bidrog till ökad spridning av information om de pågående projekten (Jönköpings kommun 2005).

Övrig informationspridning

Förutom ovanstående exempel på utannonsering av mötena samt information om projekten har man spridit information med hjälp av; flygblad i öxnehagabornas brevlådor, informationsblad i trapphusen, lappar till barnen i skolorna samt affischer i området. Vissa av affischerna till stormötet var både på svenska och på arabiska.³⁴

Metoder för att få med medborgarna

För att stormötet i januari 2005 inte skulle bli ett ”vanligt och tråkigt” möte, anordnade man istället en tillställning med festliga inslag. När mötesdeltagarna anlände till mötesplatsen visades ett

bildspel på området från förr i tiden och underhölls med levande musik.³⁵

För att engagera människor i aktiviteter som sker i deras bostadsområde, har Samuel Rundqvist två tips. För det första måste de initiativ man tar bygga på vad medborgarna själva vill. Personer som är entusiastiska för en specifik fråga bör sättas som "chef" för att frågan ska fortsätta att drivas och utvecklas. För det andra gäller det att stötta dessa eldsjälarna och ge dem uppmärksamhet och uppmuntran. På Öxnehaga har man bland annat gjort detta genom att varje år utse en boende eller verksam person i området till *Årets Öxnehagaprofil*. Presentationen av de nominerade och vinnaren till utmärkelsen sker under Öxnehagadagen. Samuel Rundqvist poängterar också att man måste tänka på och aktivt arbeta med både de mjuka och de hårda värdena. Han menar att det är lika viktigt att förstå hur människor känner, som hur parkeringar och buskage är planerade (Åkerberg, Mattias 2005).

Åtgärder för att få med invandrare

Under Öxnehagaprojektets gång gjordes vissa speciella åtgärder för att få med invandrare. Bland annat var man beredd att hyra in tolkar om det skulle behövas under vissa möten. Dessutom besökte och genomförde man möten med fyra olika invandrarföreningar. En tredje åtgärd var att skriva vissa affischer på arabiska.³⁶

Samuel Rundqvist säger att det är en stor fördel att ha ett möte med människor från ett och samma land. Eftersom de har samma etniska ursprung, traditioner och religion vågar de yttra sig mer och det blir en bättre diskussion. Känner man sig underlägsen kanske man avstår

³² Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

³³ *ibid.*

³⁴ *ibid.*

³⁵ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

³⁶ *ibid.*

från att säga vad man tycker, eller kanske till och med avstår helt från att komma på mötet. Om man kommer från samma land kan man också hjälpa till att tolka åt varandra.

Rent traditionellt kommer fler svenskar än invandrare till allmänna möten. För att få med invandrare måste man uppsöka dem. Det är också viktigt att man har en bra kontakt med dem. Att bygga upp ett starkt förtroende bidrar till att man lättare får med medborgarna på mötena. Dessutom ”drar invandrare med sig andra invandrare”.³⁷

Språk och tolkar

Under projektens gång var man alltid beredd att hyra in tolkar för att underlätta kommunikationen med öxnehagaborna. Det behövdes aldrig, då invånarna hjälptes åt att tolka åt varandra. På ett av mötena tolkade mötets ordförande allt som projektledaren sa. Enligt Samuel Rundqvist upplevdes detta som operonligt, vilket gjorde att en bra diskussion aldrig kom till stånd.³⁸

Enligt Samuel Rundqvist är språkbruket väldigt viktigt när man arbetar med invandrare. Under ett av mötena i Öxnehagaprojektet fick Samuel fel svar på sina frågor av en man på grund av språkförbistring. Samuel ger tips att tala mycket långsamt och inte använda sig av fackspråk.

Eftersom svenskarna har språkfördel gentemot invandrarna har det betydelse för hur mötena utvecklas. Som svenskspråkig har man lättare att ta för sig och våga vara med i diskussioner.³⁹

³⁷ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

³⁸ ibid.

³⁹ ibid.

För att underlätta förståelsen av affischerna till stormötet i januari 2005, skrevs vissa av dem på arabiska.⁴⁰

Kvinnor och män

Under Familjens Husprojektet var invandrarkvinnorna på Öxnehaga mycket aktiva. På vissa möten lagade kvinnorna mat och såg till barnen, samtidigt som de också engagerade sig i mötet. Enligt Samuel Rundqvist var totalt sett kvinnors och mäns delaktighet lika stor under projektets gång.⁴¹

I vissa fall kan invandrarkvinnor ha svårt att våga diskutera och uttrycka sig när en man är projektledare. Enligt Samuel Rundqvist upplevdes inte detta som något problem under projektets gång.

Delaktighet

Det är mest vuxna som varit delaktiga i projekten. Under skolprojektet fick man även med sig barns och ungdomars åsikter.⁴²

Förslagen

Insamling av åtgärdsförslag och synpunkter har skett under mötena, samt genom muntlig och skriftlig sammanställning till de ansvariga för projektet.⁴³

Resultat av projekten

Öxnehagaprojektet Familjens Hus skulle egentligen ha pågått i ett år, men håller fortfarande på. Enligt Samuel Rundqvist tar det längre tid

⁴⁰ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

⁴¹ ibid.

⁴² ibid.

⁴³ ibid.

att överbrygga segregationsfrågor i ett samhälle än att sätta upp belysning i ett område.

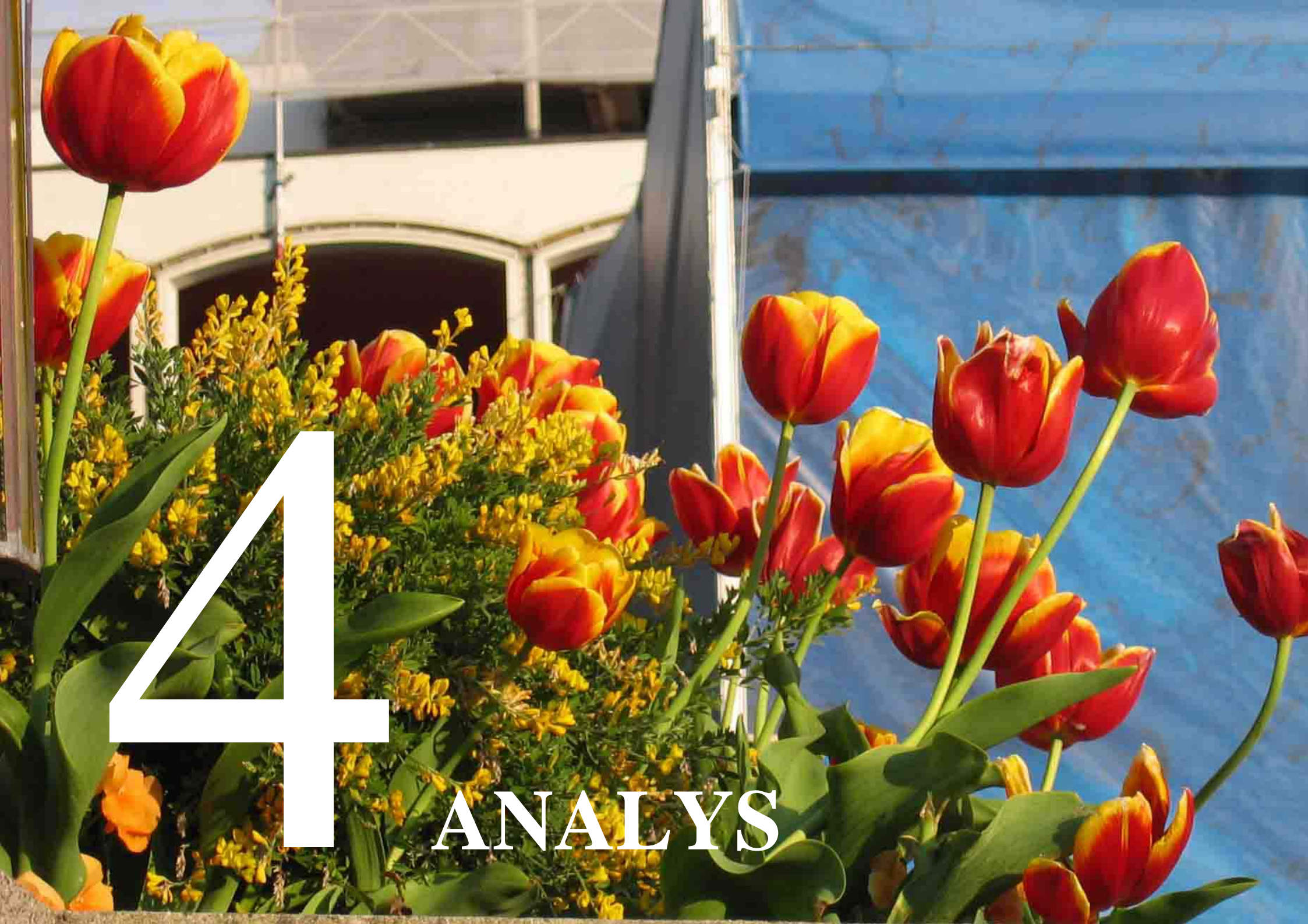
Många av de förslag som kom in under *Öxnehagaprojektet Familjens Hus* har redan omsatts i handling. Bland annat har man startat projektet *Centrumutveckling på Öxnehaga*, trygghetsvandringar och mötesplatsen *ÖxnehagaOnsdag* (Åkerberg, Mattias 2005).

Idag har man poliser som patrullerar i området och detta har medfört att brottsligheten har halverats på två år samt att trygghetskänslan hos öxnehagaborna har ökat. Öxnehaga upplevs nu som ett bra område och har fått ett bättre rykte. Dessutom har ett engagemang väckts bland invånarna, vilket var ett av målen i projektet. Visionen som man hade från början uppfylls lite i taget.⁴⁴

Fig 12. Fotot är taget på Öxnehagadagen 2006, vilket är ett arrangemang som utvecklats under Öxnehagaprojektet Familjens Hus

⁴⁴ Samuel Rundqvist projektledare för Öxnehagaprojektet Familjens hus, telefonintervju den 23 maj 2006.

4

ANALYS

Analysdelen består av författarens egna reflektioner och tankar utifrån bakgrundsmaterialet samt fallstudierna Söder i Helsingborgs stad och Öxnehaga i Jönköpings kommun. Syftet med analysen är att kommentera och diskutera den faktatext som beskrivits tidigare i arbetet samt att få fram lösningar på hur man kan få med sig medborgarna i den fysiska planeringen och specifikt hur man kan engagera fler invandrare.

DEMOKRATI

En fungerande demokrati kräver att medborgare från olika sociala grupper deltar i den politiska processen och påståendet stämmer in i de bägge fallstudierna. I dessa har man arbetat med såväl barn och ungdomar, kvinnor och män, äldre samt invandrare. Specifikt för bägge fallstudierna är att det bor många invandrare i bägge områdena. Detta påvisar att det varit demokratiska projekt där flera olika sociala grupper har fått komma till tals.

Att demokrati råder när medborgarnas viljor får genomslag i besluten är något som passar in både i Öxnehagaprojektet och Söder i förändring. Medborgarna har i bägge fallstudierna kommit in tidigt i planprocessen och har under projekttiden fått vara med och säga vad de tycker. Deras synpunkter och idéer har sedan legat till grund för politikernas beslut.

Förutsättningarna för att demokratin ska fungera bra i mer homogena områden är något som inte alltid stämmer. Exempel på detta är områden med invandrare. Ett sådant område kan ses som homogent utifrån de aspekter att de har ungefär samma förutsättningar i Sverige och liknande levnadsförhållanden, men det kan skilja i frågor som rör traditioner, kultur och religion. Dessutom kanske man sen

tidigare krigat mot varandra, vilket kan bidra till samarbets-svårigheter.

Eftersom vissa invandrare kommer från icke demokratiska samhällen och saknar traditionen att gå och rösta, är det viktigt att man förklarar demokratibegreppens och rösträttens betydelse vid arbete med dem.

Att tänka på!

- Alla sociala grupper ska få möjlighet att delta och ha inflytande
- Medborgarnas synpunkter ska beaktas i besluten
- Demokratibegreppet måste förklaras för invandrarna

TRIANGELSAMARBETET

Ett vanligt uttalande från medborgare är att politiker ofta fattar beslut över huvudet på sina väljare och att tjänstemännen har för mycket att säga till om. Att medborgarna kan lita på sina förtroendevalda politiker och tjänstemän är en mycket viktig del i en demokratiprocess. Genom att politiker och tjänstemän går ut till medborgarna stärks samarbetet och tillit skapas. När dessutom medborgarna får se hur politikerna och tjänstemännen arbetar skapas även en förståelse för deras arbete. I de bägge fallstudierna har man haft ett samspel mellan politiker, tjänstemän och medborgare. Politikerna har fattat beslut om planer som tjänstemännen har tagit fram utifrån medborgarnas förslag och idéer.

Att tänka på!

- Medborgarna ska kunna lita på sina förtroendevalda politiker och tjänstemän
- Låt medborgarna personligen träffa politiker och tjänstemän

DELTAGANDE OCH INFLYTANDE

Medborgardeltagande och medborgarinflytande är inte samma sak. Bara för att man är delaktig i något projekt behöver inte det betyda att man har inflytande i det.

I bägge fallstudierna har syftena med projekten varit att få med sig medborgarna och ge dem inflytande. Under ett projekts gång är det viktigt att påpeka för medborgarna att utan deras deltagande kan de heller inte ha inflytande.

I tabellen nedan listas de fyra begrepp som beskriver medborgarinflytande och medborgardeltagande och som omnämns tidigare i arbetet. Utifrån dessa begrepp har ett kryss satts om respektive fallstudie har levt upp till var och ett av kriterierna till vad medborgardeltagande och medborgarinflytande är.

	Söder i förändring	Öxnehagaprojektet
Att låta medborgarviljan slå igenom i besluten	X	X
Att få de politiskt valda representanterna att lyssna på medborgarna	X	X
Att skaffa fram relevant kunskap som underlag för att fatta beslut	X	X
Att utveckla dialogen mellan medborgarna och beslutsfattarna	X	X

I samtliga begreppsfall lever bägge fallstudierna upp till de kriterier som beskriver medborgardeltagande och medborgarinflytande. Alltså

kan slutsatsen dras att bägge projekten har innefattat både medborgardeltagande och medborgarinflytande.

Att tänka på!

- Berätta för medborgarna att om de inte deltar har de heller ingen möjlighet att påverka

NYA LAGAR I PBL

Idag är det upp till var och en av kommunerna att fritt välja hur stort deltagande och inflytande medborgarna ska ha. Enligt PBL har medborgarna möjlighet att delta i programarbete, samråd och utställning. Det finns även möjlighet att överklaga tagna beslut.

Vad skulle hända om man införde nya lagar i PBL som reglerade hur stort deltagandet och inflytandet skulle vara hos medborgarna? Ett större deltagande och inflytande leder till längre och mer kostsamma planprocesser, men resulterar i bättre underbyggda beslut, får legitimitet, accepteras av medborgarna samt får färre överklaganden. Om man skulle införa nya lagar i PBL som innebär att medborgardeltagandet utökas vid fysisk planering måste man också effektivisera planprocessen för att denna inte ska dra ut på tiden alltför mycket. Frågan är då hur man ska kunna göra planprocessen effektivare? Ett ökat medborgardeltagande och inflytande i planprocessen behöver inte betyda att processens effektivitet försämras, utan snarare tvärtom. Beslutsunderlaget förbättras och på så sätt även effektiviteten.

PBL-kommittén har haft i uppdrag att göra en samlad översyn av PBL och har i en SOU-rapport lämnat sina förslag till förändringar av bestämmelserna. I rapporten nämns att när det gäller barn och medborgardeltagande så har Barnsäkerhetsdelegationen föreslagit att

det i PBL ska införas ett nytt stycke i 5 kap. 20 § PBL, det vill säga den bestämmelse som reglerar samråd i samband med program eller förslag till detaljplan. Delegationen föreslår att det i stycket ska anges att kommunen aktivt ska verka för att även barn ges möjlighet till deltagande och inflytande (Regeringskansliet 2005b).

PBL nämner inte något om invandrare eller invandares särskilda tankar och förväntningar och troligtvis behövs inga regler som hjälper just invandrare till större deltagande i den fysiska planeringen. Däremot bör man införa regler som hjälper alla medborgargrupper som har sämre förutsättningar till deltagande och ge dessa särskilda stöd till deltagande. På ett liknande sätt där man föreslagit att barn ska ges möjlighet till deltagande och inflytande, bör man även nämna i PBL, att samtliga grupper som idag har sämre möjlighet till delaktighet och inflytande bör kommunerna aktivt arbeta mer med för att få med.

I fallstudierna har inga nya lagar behövts då man på eget initiativ tagit beslut om att ha ett stort medborgardeltagande och inflytande i projekten.

Att tänka på!

- Inför nya regler i PBL som gör att kommunerna aktivt arbetar mer för att få med grupper som har sämre förutsättningar till deltagande och inflytande i den fysiska planeringen

MEDBORGARBEGREPP

Medborgarbegreppen ”alla är lika inför lagen”, ”alla medborgare har samma rätt att medverka i samhället” samt ”medborgare har rätt till information, insyn och inflytande” är viktiga begrepp även inom den fysiska planeringen. Dessa begrepp ska man ha i åtanke när man planerar ett samhälle. Alla människor har samma rättighet att delta i planeringen och därför ska de också ges tillfälle och möjlighet till deltagande och inflytande.

I ett medborgarprojekt är det väldigt viktigt att man inte lämnar ute någon eller några grupper. Alla som vill vara med ska få vara det. Utelämnas några personer eller grupper, kan man inte säga att projekten är demokratiska.

Deltagande i projektarbete ska vara frivilligt, vilket gör arbetet mycket roligare.

Att tänka på!

- Alla medborgare ska få chansen att delta i den fysiska planeringen
- Alla som vill ska få vara med
- Ingen ska behöva känna sig tvingad att delta

BRA BEMÖTANDE

Ett enkelt tips som kan bidra till att fler medborgare engagerar sig i ett projekt är att bemöta dem på ett vänligt och trevligt sätt. Kom också ihåg att det är viktigt att visa medborgarna respekt.

Att tänka på!

- Var trevlig vid mötet med medborgare
- Visa medborgarna respekt

PLANPROCESSEN

Planprocessen är en lång och krånglig process med många olika faser. För en lekman är det inte lätt att förstå processens olika steg och betydelse. Det finns också många som inte ens vet att det finns en planprocess. För att man ska få med sig medborgare i den fysiska planeringen är det viktigt att folk vet hur processen ser ut och hur den går till. Exempel på hur man kan informera om detta är genom media, som till exempel tidningar, radio och TV. Då kan man på enkelt och lättförståligt sätt förklara hur processen går till, varför den finns och vad medborgarna har för nytta av den. Man skulle också kunna ge denna information på Internet. Vid planarbete i till exempel bostadsområden kan man genom informationsblad till de boende ge information samtidigt som projektet startar. Ett annat exempel på när man kan förklara planprocessen är då man träffar medborgarna på möten, samråd etc. och vid mötets inledning ger ut informationen. Det är då viktigt att göra detta på ett lättförståligt sätt och inte använda sig av facktermer samt att man gör det kort och koncist, så att åhörarna inte tröttnar. För att invandrare skulle kunna tillgodogöra sig samma information skulle invandrarföreningar kunna hjälpa till. Dessa föreningar kan hjälpa till att tolka lagarna och framföra dem på ett lämpligt och lättförståligt sätt.

Flera medborgare i *Söder i förändring* tyckte att projektet drog ut på tiden och började därför tappa tron på det. Genom att i början av projektet förklara att planprocessen tar lång tid och varför den gör det kan man förhindra att misstro uppstår. Förklara även att ju mer medborgardeltagande det är, desto längre tid tar processen. På så sätt får allmänheten en uppfattning om projekttiden och behöver inte bli besvikna om projektet drar ut på tiden.

Att tänka på!

- Planprocessen måste förklaras på ett enkelt och lättförståligt sätt
- För att invandrare ska kunna sätta sig in kommunernas planer måste de först och främst få information om vilka rättigheter de har i den fysiska planeringen och sen få reda på var denna information finns att tillgå. Dessutom måste de kunna tolka informationen och göra sina röster hörda för att kunna vara delaktiga

DELTAGANDE OCH INFLYTANDE I ETT TIDIGT SKEDE

Om medborgarna får möjligheter till deltagande i ett tidigt skede, blir planprocessen både enklare och effektivare. Om de däremot kommer in vid en senare tidpunkt och planerna redan är gjorda, finns risk att de känner sig överkörda. För att medborgarna ska känna att de kan bidra med något måste de få möjlighet att kunna påverka i god tid innan de viktiga besluten tas.

I bägge fallstudierna har medborgarna fått vara med i ett tidigt skede av projekten.

Att tänka på!

- Låt medborgarna komma med i planprocessen i ett tidigt skede

SAMARBETE MED FÖRENINGAR OCH ORGANISATIONER

Undersökningar visar att i de flesta kommuner är informationen från kommunen till invandrare otillräcklig och bristfällig. I kommuner med relativt stor invandrabefolkning finns en invandrarbyrå och/eller en invandrarnämnd, men dessa deltar sällan i planeringsarbetet. Ett större samarbete med invandrarföreningar är ett sätt i rätt riktning att få med fler invandrare vid planeringen. Dessa föreningar skulle också kunna hjälpa till att framföra planärendena på invandrarnas egna modersmål.

Invandrarbyråerna är viktiga länkar mellan invandrarna och myndigheter och politiker. De kan bland annat ordna tolkar och ge information till politiker och allmänhet. Ett nära samarbete med

dessa är att föredra. Samarbete med religiösa och politiska grupper, kulturella föreningar samt kvinno- och ungdomsorganisationer är också ett sätt i rätt riktning att få med fler invandrare vid planeringen.

I bägge fallstudierna har man samarbetat med invandrarföreningar när man behövt hjälp med tolkning. I Öxnehagaprojektet gick man ut till invandrarföreningar för att få deras synpunkter och idéer på vad som skulle kunna förändras i området. På detta sätt fick man lättare med sig invandrare.

Att tänka på!

- Samarbeta med invandrarföreningar och invandrarbyråer, religiösa och politiska grupper, kulturella föreningar samt kvinno- och ungdomsorganisationer
- Låt invandrarnämnder och invandrarbyråer informera invandrarna om planärenden på deras eget modersmål samt låt dem få information om den kommunala planeringen

SPRÅK

En orsak till att många invandrare inte engagerar sig i den fysiska planeringen har säkert att göra med att de inte kan eller förstår det svenska språket. Förstår inte medborgarna vad som sägs är arbetet meningslöst. Därför är det mycket viktigt att man talar ett lättförståeligt och enkelt språk och det gäller att man inte pratar för snabbt. Det är också viktigt att man är beredd på att hyra in tolkar om det skulle behövas.

I båda fallstudierna var man beredd att hyra in tolkar om det skulle behövas. Det behövdes aldrig då invandrarna i båda projekten hjälptes åt att tolka åt varandra.

För att invandrarna lättare ska ta till sig viktig information, bör man använda sig av flera olika språk vid utannonsering av projekt. Även enkäter kan skrivas på fler språk. På så sätt kan flera invandrare ta del av det som händer. Problem uppstår då man inte kan använda sig av alla världens språk och då utesluts ändå vissa grupper.

I *Söder i förändring* har man bara använt sig av svenska under projektets gång. Enligt Tommy Birgersson, tidigare projektledare för Söder i förändring, berodde detta på att man ansåg att bor man i Sverige ska man också behärska det svenska språket.⁴⁵ I Öxnehaga hade man vissa annonser på arabiska.

”En bild säger mer än tusen ord” är ett gammalt ordspråk som man bör tänka på även i den fysiska planeringen. Vid arbete med medborgare kan en bild underlätta förståelsen av en text. Vid arbete med invandrare är detta något som kan bidra till att fler av dem

engagerar sig i projekt. Om man inte förstår så mycket av texten, kan en bild vara ett bra komplement. En spännande bild på en reklamapp kan locka till sig fler medborgare än en med bara text. Även svårförståeliga planförslag bör kompletteras med bilder och foton.

Varken Söder eller Öxnehaga har använt bilder eller fotografier vid enkätundersökningarna. Däremot har man i Söder använt sig av kartor som medborgarna har kunnat rita på för att framföra sina synpunkter.

Att tänka på!

- Tala ett enkelt och lättförståeligt språk
- Hyr in tolkar vid behov
- Använd flera språk
- Använd bilder och fotografier som komplement till text

MEDIA

För att invandrare lättare ska kunna få ta del av information om fysiska planeringsprojekt, bör man skriva om dessa i nationella och lokala invandrartidningar.

Att tänka på!

- Utnyttja nationella och lokala invandrartidningar

⁴⁵ Tommy Birgersson avdelningschef på kommunstyrelsens förvaltning i Helsingborgs stad, föreläsning på Blekinge Tekniska Högskola den 20 mars 2006.

FÖRANKRING AV PROJEKTET

I bägge fallstudierna har man valt att förankra projektet hos medborgarna i ett tidigt stadium av projektet. Detta har gjorts genom reklam och möten. Även arbete med att skapa kontakter med viktiga nyckelpersoner har gjorts i bägge fallstudierna. Ett sätt att få viktig information om området är att intervjua nyckelpersoner. Exempel på dessa kan vara rektorer, lärare, föreningsmedlemmar samt företagare.

Att tänka på!

- Förankra projektet hos medborgare och nyckelpersoner

BETYDELSEFULLA PROJEKT

För att få med så många medborgare som möjligt i fysiska planeringsprojekt, bör projekten vara av stor betydelse för den berörda gruppen.

Att tänka på!

- Kommunikationen med medborgarna blir lättare om den rör ämnen som har betydelse för dem

KULTUR OCH TRADITION

Eftersom vissa invandrare kommer från andra kulturer och därmed har andra traditioner än svenskarna, bör man tänka på detta när man anordnar möten (exempelvis vid Ramadan).

Att tänka på!

- Vissa invandrare kommer från andra kulturer och har andra traditioner än svenskarna. Detta bör man beakta när man anordnar möten (exempelvis vid Ramadan)

METODER

I bägge fallstudierna har man använt sig av olika metoder för att få in medborgarnas synpunkter och idéer. Detta är bra då vissa metoder inte passar alla människor. På så sätt ökar chanserna att fler medborgare engagerar sig i projektet.

Genom att ha olika metoder får man också med olika typer av medborgare. Vissa kanske föredrar att diskutera i grupp och då passar samtalsgrupper bra. Andra kanske inte tycker om att säga sin mening högt och då är metoder där man lämnar skriftliga synpunkter, till exempel enkäter, att föredra. Citatet nedan är från en boende på Söder som uttrycker sin mening angående samtalsgrupper.

”När det gäller detta med samtalsgrupper var jag litet kluven. Jag kanske är skadad från min tid i skolvärlden. Där var det väldigt mycket snack, och jag kan känna att samtalsgrupperna var litet väl mycket snack och flabb för min smak. Jag är inte mycket för att sitta och snacka på det viset under några längre stunder. Det är säkert bra för mig också, men jag blir väldigt lätt rastlös i sådana sammanhang.” (Järtelius, Arne 2003).

Fokusgrupper/samtalsgrupper/referensgrupper/småmöten

I Söder utgick man från 14 nyckelord vid diskussionerna i samtalsgrupperna. Man arbetade med 6-8 personer i varje grupp och samtalen pågick i cirka en och en halv timme. Vid arbetet med ombyggnaden av Södergatan arbetade man med referensgrupper. Grupperna bestod av sex-tio personer och så långt det var möjligt hade man homogena grupper med boende, handlare och fastighetsägare. Varje referensgrupp försågs med en ritning på ett framarbetat förslag och uppmanades att fundera och diskutera både inom sin grupp och utanför den samt sammanställa synpunkter

utifrån det. Grupperna fick sedan presentera sina synpunkter för projektgruppen.

På Öxnehagas Kick off-möte delades deltagarna in i tre mindre grupper med 5-7 personer för att diskutera förslagsåtgärder. Grupperna fick sedan redovisa sina förslag för hela gruppen och därefter diskuterade man förslagen i helgrupp. På mötena med invandrarföreningarna ställdes frågorna i helgrupp och invandrarnas förslag lämnades muntligt. På stormötet fick mötesdeltagarna välja mellan åtta olika ämnesgrupper som man ville vara med och diskutera i. Grupperna, som bestod av 10-25 personer, fick efter diskussionen komma med förslag på vad som kunde göras eller förbättras i det valda ämnet. Därefter samlades samtliga grupper och redovisade de förslag som kommit fram.

Bägge fallstudier har någon gång under projektiden använt sig av sättet att diskutera utifrån olika ämnen. Det som skiljt metoderna åt är att i Söder har alla deltagarna diskuterat alla ämne, medan man i Öxnehaga delats in i grupper efter vilket ämne man valt att diskutera.

Fördelar

Samtalsgrupper är bra för dem som vågar yttra sig. Det bästa är att ha små grupper med en homogen sammansättning av människor. Ju mindre gruppen är, desto större är chansen att medborgarna vågar uttrycka sig. Är man tillsammans med människor som är lika en själv och med liknande värderingar och åsikter är chansen större att man vågar uttala sig.

Nackdelar

Alla personer i gruppen kanske inte vågar säga sin mening och då kan det bli en orättvis fördelning av åsikter. Personer som deltar i samtalsgrupper kan påverkas av andras åsikter. Tiderna för när

samtalsgrupperna genomförs kanske inte passar alla. Samtalsgrupper är mycket tidskrävande.

Enkät

I bägge fallstudierna har man använt sig av enkäter. Varken Söders eller Öxnehagas enkäter har utgetts på annat språk än svenska och har heller inte innehållit några bilder eller fotografier. För att underlätta förståelsen av texten är kartor, fotografier och bilder att föredra. Bilder gör det även roligare att genomföra enkäten istället för att bara behöva läsa en text.

Fördelar

Enkäter är bra för dem som föredrar att lämna sina synpunkter skriftligen och som kanske inte tycker om att diskutera i grupp. Man får sitta i lugn och ro samt genomföra den då man själv vill och kan. De som deltar i undersökningen påverkas inte av andras svar. Att ge ut enkäter är en relativt enkel metod och de kan ges ut till många medborgare.

Nackdelar

Är enkäterna för långa och svårförståeliga är risken stor att man inte bryr sig om att delta i undersökningen.

Utställning/tillställning/parkfest

I Söder har man både haft utställningar samt en tillställning i form av en parkfest. I Öxnehagas fall anordnades stormötet i form av en tillställning. För att undvika att dessa blir alltför kostsamma kan de anordnas med hjälp av ideellt arbete. Till exempel kan föreningar hjälpa till med fika och musiker kan spela gratis.

Fördelar

Utställningar och parkfester är trevliga att besöka och lockar många medborgare. Om tillställningen blir lyckad är chansen stor att besökarna återkommer.

Nackdelar

Tiderna för dessa evenemang kanske inte passar alla och de kan bli kostsamma.

Skolprojekt

I bägge fallstudierna har man arbetat med barn och ungdomar i så kallade skolprojekt.

Fördelar

En chans för barn och ungdomar att få säga sin mening. Barnen pratar om projektet med sina föräldrar och då blir de automatiskt informerade.

Nackdelar

Svårt att veta vad man ska ha för åldersgräns. Barn och ungdomar påverkas ofta av vad andra tycker.

Gruppvandringar

I Öxnehaga fick föräldrar och tjänstemän på kommunen, i samband med trygghetsvandringar, anteckna sina upplevelser av utemiljön samt ge förslag på förbättringar som kunde göras i området. Liknande vandringar har inte gjorts i Söder.

Fördelar

Bra att man går runt i området och visar på plats vilka förändringar som bör göras. Genom att man ser området kanske man kommer på förändringar som man annars inte hade tänkt på.

Nackdelar

Personer som deltar i gruppvandringar kan påverkas av andras åsikter i gruppen.

Förslagslådor

I Öxnehaga satte man upp två förslagslådor i området. Vid lådorna fanns information om projektet i form av affischer samt foldrar för att ge invånarna lättillgänglig fakta om arbetet. I Söder har man inte använt sig av förslagslådor.

Fördelar

Bra för dem som hellre lämnar skriftliga synpunkter än säger sin mening högt inför andra. En chans för allmänheten att ge sina synpunkter.

Nackdelar

En och samma person kan lämna sina synpunkter flera gånger och därmed får man ett felaktigt resultat.

Att tänka på!

- Vissa metoder passar inte alla medborgare
- Ju fler metoder som används desto fler medborgare engageras

INTERNET OCH IT

På grund av att alla inte har samma tillgång till Internet och IT, bör man tänka på detta vid arbete med medborgare. Information om till exempelvis medborgarmöten samt insamling av medborgarförslag kan kompletteras på hemsidor, men inte ersätta de traditionella metoderna.

Båda fallstudierna har använt sig av IT i form av hemsidor i respektive projekt. I Söder har man gjort reklam och informerat om projektet på hemsidan. Medborgarna har dock inte kunnat lämna synpunkter och förslag på den. I Öxnehaga har hemsidan fungerat som informationskälla för öxnehagaborna, där man bland annat meddelat var och när mötena skulle hållas.

Att tänka på!

- Internet och IT ska inte ersätta de traditionella metoderna, utan bara fungera som ett komplement

REPRESENTATIVT URVAL

För att få ett representativt urval av befolkningssammansättningen i projektet är metoden som man använt sig av i Söder att rekommendera. Där har man nämligen haft målet att urvalen bland fokusgrupperna ska vara representativt för Söder. Detta är ett sätt att få med sig fler invandrare i fysiska planeringsprojekt.

Att tänka på!

- Använd metoden med representativt urval

GRUPPSAMMANSÄTTNING

När man anordnar samtalsgrupper är det väldigt viktigt att tänka på hur grupperna är sammansatta. Det bästa är att ha så homogena grupper som möjligt. Exempel på indelningar av grupper kan vara invandrare, kvinnor, män, ungdomar, äldre och företagare. Har man liknade förutsättningar, bakgrund och åsikter som de andra i gruppen är chansen större att man vågar säga sitt och delta i diskussionen. Även storleken på gruppen har betydelse för om man vågar yttra sig eller inte. Mindre grupper är att föredra. En engagerad medborgare i *Söder i förändring* uttryckte sig på följande sätt angående samtalsgrupperna:

”Jag var med i en grupp och tycker att arbetssättet är bra. I mitt fall fungerade det inte så bra genom att jag hamnade i en litet konstig grupp. Jag hamnade tillsammans med tre killar av vilken ingen vare sig bodde eller jobbade på Söder. För dom var bland annat Södergatan och hur den är trafikerad helt OK, men det är ju lätt att säga för den som inte ser eländet på den varje dag. Men det var trots allt ett positivt sätt att arbeta på, tycker jag.” (Järtelius, Arne 2003).

Genom att samla invandrare från samma ursprungsland kan de hjälpas åt att tolka åt varandra. Fördelen med att dela in invandrarna på detta sätt har också att göra med att det finns skillnader i kultur och traditioner och att de sen tidigare kanske krigat mot varandra. Detta kan bidra till samarbetssvårigheter mellan de olika invandrargrupperna och vilket i sin tur kan leda till att de avstår helt från att komma på mötena.

I vissa kulturer råder ojämställdhet mellan könen. På grund av att en del invandarmän inte tillåter sina fruar att vara med i olika

organisationer, gå på möten etc. kan detta bidra till att det bara är männen som kommer till mötena. För att förhindra att detta sker kan man dela upp mötena så att det bara är kvinnor på ett möte och män på ett annat. Det kan också vara så att invandrarkvinnor inte vågar yttra sig om en man är projektledare/samtalsledare. Då är det bra att ha möjligheten att kunna sätta in en kvinna som samtalsledare.

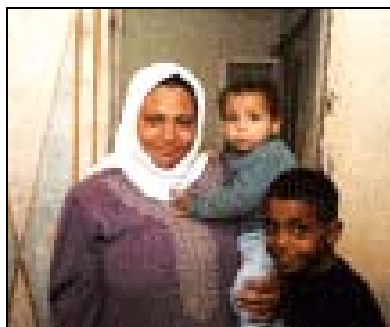

Fig 13. I vissa kulturer är det kvinnan som utför hemmets sysslor och tar hand om barnen medan mannen försörjer hushållet. Personerna på bilden har inget med påståendet att göra

I båda fallstudierna har man använt sig av småmöteteknik med samtalsgrupper. Idén med samtalsgrupperna i Söderprojektet var att dela in befolkningen i homogena grupper med till exempel kvinnor, ungdomar eller butiksinnehavare. I Öxnehagas fall har man vid småmötena bland annat arbetat med invandrare från samma land och där både kvinnor och män deltagit samtidigt.

Bägge fallstudierna har aktivt jobbat för att få med sig både invandrarkvinnor och invandarmän. I Söders fall har man använt sig av en representativ urvalsmetod. I Söder har man också utbildat både kvinnliga och manliga samtalsledare. I Öxnehaga hade man en manlig projektledare. Trots detta kände han inte av problemet med att inte få med invandrarkvinnor till diskussion på småmötena.

Att tänka på!

- Tänk på samtalsgruppernas sammansättning
- Använd homogena gruppindelningar
- Dela in medborgarna i små samtalsgrupper
- Samla invandrare från samma ursprungsland
- Dela på invandrarkvinnor och invandarmän
- Ibland kan kvinnliga projektledare/samtalsledare behövas vid arbete med invandrarkvinnor

SAMTALSLEDARE

På möten och vid arbete med samtalsgrupper är det inte säkert att alla medborgare får chansen eller vågar säga sin mening. Då är det bra att ha samtalsledare som låter alla komma till tals.

På stormötet på Öxnehaga hade varje samtalsgrupp två utsedda ledare. I Söder i förändringsprojektet utbildades både kvinnor och män till samtalsledare. Det är bra att ha ett utbud av både manliga och kvinnliga samtalsledare då vissa medborgare, till exempel invandrarkvinnor, kanske inte våga uttrycka sig om det är en manlig ledare. En samtalsledare i projektet *Söder i förändring* uttrycker sig om delaktigheten i samtalsgrupperna på följande sätt:

”I en del grupper fick alla möjlighet att säga sitt, i andra var det bara vissa som kom till tals. Det kändes inte riktigt bra att det blev på det viset, men det visar väl hur olika vi människor är funtade.” (Järtelius, Arne 2003).

Att tänka på!

- Låt alla komma till tals med hjälp av samtalsledare

TILLSTÄLLNINGAR

För att få med fler medborgare på möten kan man i samband med dem anordna speciella aktiviteter, till exempel en tillställning med musik och mat. I Öxnehaga anordnade man ett möte där man bjöd på fika, hade musikunderhållning samt visade bildspel på området från förr. Meningen var att skapa en festlig tillställning och inte bara ha ett ”vanligt” möte. Samtidigt som man skapar en trevlig stämning kommer de flesta människorna ihåg mötet och på så sätt kanske man kommer igen en annan gång. I samband med medborgarmöten kan man låta invandrarföreningar delta. Dessa kan till exempel ordna mat eller underhålla med dans och musik och på detta sätt engagera fler invandrare i mötet.

Även i Söder anordnade man en parkfest i samband med Furutorpsparkens förnyelse. Man hade också ett flertal utställningar under projektets gång.

Att tänka på!

- Anordna jippon i samband med medborgarmöten
- Låt medborgarna delta i arrangemang kring planfrågor

MEDBORGARFÖRSLAG

Ett sätt att få med medborgare i projekt är att man från början inte har några färdiga lösningar, utan låter dem själva komma med förslagen. En fastighetsägare på Söder sa under projektets gång:

”Det nya och positivt annorlunda med projektet den här gången, var att man inte kom med något redan färdigt förslag om hur man ville ha det. Istället började man från noll och överlät sedan till alla möjliga opinioner att göra sig hörda var och en med sina förslag.” (Järtelius, Arne 2003).

Varken i Söder eller i Öxnehaga har man från början haft några färdiga planförslag. Det är medborgarna själva som kommit med idéer och synpunkter till förändringar i områdena. Däremot har man haft mål som till exempel att öka attraktiviteten i områdena. Fördelen med att låta medborgarna komma med förslag är dels att bredda kunskapsunderlaget inför stadens beslut om fysiska förändringar och dels att skapa förankring för förändringarna.

Om medborgarna kommer med orealistiska förslag, berätta då för dem varför de inte går att genomföra. Det är bättre att förklara varför man inte tar med deras idéer än att inte göra det. Då får medborgarna förståelse för det.

Att tänka på!

- Ha inga färdiga lösningar, utan låt medborgarna komma med förslagen
- Om medborgarnas förslag är orealistiska, förklara då varför de är det

PROJEKTLOKAL

I Söder hade man under projekttiden en projektlokal dit medborgarna kunde komma och få information om projektet. En sådan lokal är bra eftersom medborgarna då kan gå dit och se hur projektet utvecklas samt kunna samtala med ansvariga för projektet.

Att tänka på!

- Använd projektlokaler

RESULTAT

För att inte medborgarna ska bli besvikna på projektet, måste det både ge synliga och konkreta resultat. Ju högre förväntningar en individ eller grupp har, desto större kan besvikelsen bli när inget eller för litet händer. Ju mer delaktig du blir, desto mer vill du ha och medborgarna vill också ha snabba resultat. Förklara för medborgarna att planprocessen tar lång tid och därför även resultaten.

I båda fallstudierna har man börjat kunna se resultat av projekten. I Söders fall har många av de 31 förändringsobjekt som Styrgruppen tog fram våren 2002 redan genomförts eller håller på att genomföras. I Öxnehaga har många av de förslag som kom från medborgarna redan genomförts. Dessutom har Öxnehaga fått mindre brottslighet och ryktet har förbättrats.

Låter man medborgarna arbeta aktivt med något, måste deras arbete löna sig och ge resultat. Det är väldigt viktigt att man inte utlovar att alla medborgarnas synpunkter kommer att genomföras. Då vilseleder man dem och detta leder till stor besvikelse samtidigt som förtroende för politiker och tjänstemän minskar. I värsta fall kanske det leder till att de aldrig mer engagerar sig i liknande projekt.

I några av de intervjuer som Arne Järtelius gjorde i uppföljningen av projektet *Söder i förändring*, framgick det att många uttryckte sin besvikelse över att de inte fick information från de ansvariga om hur projektet gick. En av de intervjuade uttryckte sig så här:

”Jag vet inte riktigt hur de fördriver tiden om dagarna. Det skulle kunna vara en uppgift för dom att meddela sig litet bättre med omvärlden med vad dom håller på med. Just nu är det litet svårt att få klarhet i det för den som inte sitter med i projektet. Någon form av agenda på vecko- eller månadsbasis skulle vara spännande att ha tillgång till från projektet.” (Järtelius, Arne 2003).

Om man hållit sig synlig och tillgänglig under projektets första del, måste man tänka på att göra det mer eller mindre hela tiden även under genomförandeperioden. Detta är viktigt eftersom medborgarna annars börja undra varför det inte händer något. Exempel på detta är att låta media berätta om projektets gång och utveckling eller att man ger ut informationsblad som berättar vad som sker. Att kontinuerligt informera i en viss fråga är en betungande uppgift, men att inte göra det leder lätt till att de nyhetssökande börjar fylla informationsluckan med egna spekulationer.

Att tänka på!

- Projektet måste ge synliga och konkreta resultat
- Vilseled inte medborgarna
- Informera om projektets utveckling

ELDSJÄLAR OCH BELÖNING

För att ett projekt ska kunna genomföras behövs eldsjälarna. Ett bra exempel på hur man kan stötta och uppmuntra dessa personer är som man gjort i Öxnehaga där man varje år utser en boende eller verksam person i området till *Årets Öxnehagaprofil*. På så sätt uppmuntras de som aktivt och frivilligt engagerar sig och detta är viktigt. Andra sätt att uppmuntra folk som engagerar sig är att ge dem belöningar. De behöver inte vara kostsamma utan det kan räcka med något litet, som i Öxnehagas fall en utmärkelse och därmed äran. Genom att belöna eldsjälarna sporrar man dem till ett fortsatt arbete och en belöning kan även bidra till att fler medborgare engagerar sig.

Fig 14. 2006 års vinnare av "Årets Öxnehagaprofil"

I Söder uppmuntrade man medborgarna till att delta genom att ge dem chansen att vinna resor och trisslotter när de deltog i

enkätundersökningen. Vissa gånger fick även de som deltog presenter. Detta är ett sätt att få med medborgarna i projektet.

Att tänka på!

- Eldsjälarna ska belönas
- Ge deltagande medborgare presenter och belöningar
- Locka medborgarna med presenter

SÖDER V.S. ÖXNEHAGA

Resultaten av *Söder i förändring* och *Öxnehagaprojektet Familjens Hus*, visar på att det har varit öppna och demokratiska projekt. Synpunkter och idéer som framkommit har beaktats och legat till grund för politikernas beslut. Båda fallstudierna har lagt ner mycket tid och resurser på att få med sig medborgarna och få fram deras synpunkter. Dessutom har man lagt ner extra ansträngningsjobb på att få med invandrare, vilket inte är vanligt i dagens fysiska planering.

Det jag anser som positivt med de bägge fallstudierna är att de har nyttjat flera olika metoder för att få med medborgarna. I bägge fallstudierna har man använt sig av samtalsgrupper, enkäter och skolprojekt. Dessutom har trevliga tillställningar anordnats i samband med projekten, till exempel parkfesten på Söder och stormötet på Öxnehaga. De metoder som jag ser som väldigt viktiga för att få med medborgare är samtalsgrupper, enkätundersökningar, skolprojekt, utställningar samt trevliga tillställningar. Dessa metoder verkar också vara mest publikdragande.

Jag är också mycket positiv till de bägge fallstudierna med tanke på att de från början inte hade några färdiga lösningar, utan lät medborgarna komma med förslagen. Ska det vara ett medborgar-

projekt är det väldigt viktigt att det är medborgarnas åsikter och synpunkter som visas i resultatet.

Idén med en projektlokal, som man använde sig av i *Söder i förändring*, anser jag vara en bra komponent i ett medborgarprojekt. En projektlokal kan fungera som utställningslokal samtidigt som man kan få information om projektet.

Uppföljningen av projektet *Söder i förändring*, som gjordes av journalisten Arne Järtelius, anser jag vara en bra idé på hur man kan få fram synpunkter och åsikter på sånt som hänt i projektet. På så sätt kan man ta lärdom av det som gått bra eller mindre bra under projektets gång.

Det som jag är mest negativ till är att man i Söders fall inte använt sig av flera språk än svenska. Eftersom man jobbar med medborgare där många av dem är invandrare, anser jag också att man bör använda sig av flera språk. I Öxnehagas fall skrev man vissa affischer på arabiska i samband med stormötet, men jag anser att man också skulle kunna ha använt sig av andra språk till exempel vid enkätundersökningen.

Bägge projekten har haft till syfte att göra förbättringar och öka attraktiviteten i ett redan befintligt område. Det har alltså inte handlat om att planera ett helt nytt område. *Öxnehagaprojektet Familjens hus* var från början inte ett renodlat fysisk planeringsprojekt, men ledde slutligen till det genom att man startade projektet *Centrumutveckling på Öxnehaga*. Resultaten av projekten har blivit att man både har arbetat med fysiska och ”mjuka” åtgärder. Även i *Söder i förändring* har man arbetat med både fysiska och ”mjuka” åtgärder. Här valde man att först och främst satsa på de ”hårda” och fysiska förändringarna innan man började på de ”mjuka” och sociala.

Anledningen till detta är att det är lättare att genomföra fysiska förändringar och dessutom syns de mer vid genomförandet. I Söder har man låtit medborgarna vara med vid utbyggnaden och förnyandet av Furutorpsparken. Jag anser att det är ett bra sätt att få medborgarna att känna delaktighet, samtidigt som ett ansvarstagande skapas. Detta kan i sin tur leda till att skadegörelse förhindras, eftersom man inte förstör sånt som man själv varit med och skapat.

Jag anser att de bägge fallstudierna har varit lyckade medborgarprojekt och som fler kommuner borde ta efter. Eftersom dagens fysiska planering ofta handlar om att producera så många planer så fort och enkelt som möjligt, bidrar detta till att liknande medborgarprojekt sällan blir av. Eftersom det är för medborgarna som vi fysiska planerare planlägger det framtida samhället, tycker jag att det borde vara en självklarhet att de också ska få vara delaktiga och ha mer inflytande.

5

RESULTAT

Resultatet av detta examensarbete är indelat i tre delar. Den första delen tar upp generella lösningar på hur man kan få med medborgare i den fysiska planeringen. Den andra delen tar upp specifika lösningar på hur man kan få med sig invandrare. Den tredje och sista delen är en beskrivning av hur författaren, i yrkesrollen som fysisk planerare, skulle ha gjort för att få med medborgare i ett invandrartätt område i ett fysiskt planeringsprojekt.

GENERELLA LÖSNINGAR PÅ HUR MAN KAN FÅ MED MEDBORGARE I DEN FYSISKA PLANERINGEN

Demokrati

- Alla sociala grupper ska få möjlighet att delta och ha inflytande
- Medborgarnas synpunkter ska beaktas i besluten

Triangelsamarbetet

- Medborgarna ska kunna lita på sina förtroendevalda politiker och tjänstemän
- Låt medborgarna personligen träffa politiker och tjänstemän

Deltagande och inflytande

- Berätta för medborgarna att om de inte deltar har de heller ingen möjlighet att påverka

Nya lagar i PBL

- Inför nya regler i PBL som gör att kommunerna aktivt arbetar mer för att få med grupper som har sämre förutsättningar till deltagande och inflytande i den fysiska planeringen

Medborgarbegrepp

- Alla medborgare ska få chansen att delta i den fysiska planeringen
- Alla som vill ska få vara med
- Ingen ska behöva känna sig tvingad att delta

Bra bemötande

- Var trevlig vid mötet med medborgare
- Visa medborgarna respekt

Planprocessen

- Planprocessen måste förklaras på ett enkelt och lättförståligt sätt

Deltagande och inflytande i ett tidigt skede

- Låt medborgarna komma med i planprocessen i ett tidigt skede

Förankring av projektet

- Förankra projektet hos medborgare och nyckelpersoner

Betydelsefulla projekt

- Kommunikationen med medborgarna blir lättare om den rör ämnen som har betydelse för dem

Metoder

- Vissa metoder passar inte alla medborgare
- Ju fler metoder som används desto fler medborgare engageras

Internet och IT

- Internet och IT ska inte ersätta de traditionella metoderna, utan bara fungera som ett komplement

Representativt urval

- Använd metoden med representativt urval

Gruppsammansättning

- Tänk på samtalsgruppernas sammansättning
- Använd homogena gruppindelningar
- Dela in medborgarna i små samtalsgrupper

Samtalsledare

- Låt alla komma till tals med hjälp av samtalsledare

Tillställningar

- Anordna jippon i samband med medborgarmöten
- Låt medborgarna delta i arrangemang kring planfrågor

Medborgarförslag

- Ha inga färdiga lösningar, utan låt medborgarna komma med förslagen
- Om medborgarnas förslag är orealistiska, förklara då varför de är det

Projektlokal

- Använd projektlokaler

Resultat

- Projektet måste ge synliga och konkreta resultat
- Vilseled inte medborgarna
- Informera om projektets utveckling

Eldsjälar och belöning

- Eldsjälar ska belönas
- Ge deltagande medborgare presenter och belöningar
- Locka medborgarna med presenter

SPECIFIKA LÖSNINGAR PÅ HUR MAN KAN FÅ MED INVANDRARE I DEN FYSISKA PLANERINGEN

Demokrati

- Demokratibegreppet måste förklaras för invandrarna

Planprocessen

- För att invandrare ska kunna sätta sig in i kommunernas planer måste de först och främst få information om vilka rättigheter de har i den fysiska planeringen och sen få reda på var denna information finns att tillgå. Dessutom måste de kunna tolka informationen och göra sina röster hörda för att kunna vara delaktiga

Samarbete med föreningar och organisationer

- Samarbeta med invandrarföreningar och invandrarbyråer, religiösa och politiska grupper, kulturella föreningar samt kvinno- och ungdomsorganisationer
- Låt invandrarrådet och invandrarbyråer informera invandrarna om planärenden på deras eget modersmål samt låt dem få information om den kommunala planeringen

Språk

- Tala ett enkelt och lättförståeligt språk
- Hyr in tolkar vid behov
- Använd flera språk
- Använd bilder och fotografier som komplement till text

Media

- Utnyttja nationella och lokala invandratidningar

Kultur och tradition

- Vissa invandrare kommer från andra kulturer och har andra traditioner än svenskarna. Detta bör man beakta när man anordnar möten (exempelvis vid Ramadan)

Gruppsammansättning

- Samla invandrare från samma ursprungsland
- Dela på invandrarkvinnor och invandarmän
- Ibland kan kvinnliga projektledare/samtalsledare behövas vid arbete med invandrarkvinnor

VÄGEN TILL ETT LYCKAT MEDBORGARPROJEKT

Om jag, i yrkesrollen som fysisk planerare, får möjligheten att genomföra ett stadsförnyelseprojekt i ett invandratätt område skulle jag göra på följande sätt;

Förankring och marknadsföring av projektet

Först och främst skulle jag göra reklam och ge ut information om projektet. Detta skulle bland annat ske genom media, alltså tidningar, radio och TV. Jag skulle bland annat ta hjälp av lokala invandratidningar för att kunna få ut information på fler språk än svenska. Dessutom skulle affischer på olika språk sättas upp med information om projektet. I samband med projektinformationen skulle jag också ta upp planprocessen och demokratibegreppets betydelse.

Projektlokal

Under hela projekttiden skulle medborgarna få chansen att lämna synpunkter och idéer i en projektlokal, som skulle finnas i området. Där presenteras också information om projektet och uppdateringar på vad som är på gång och vad som dittills hänt i projektet. Projektrepresentanter skulle också kunna nå i lokalen.

Informationsmöte

I nästa steg skulle jag bjuda in alla boende, företagare och verksamma i området samt politiker och tjänstemän till ett möte, där syftet med projektet förklaras. Jag skulle också informera om projektets olika faser och vilka metoder som man kommer att arbeta med. Även här skulle jag informera om planprocessen och demokratibegreppets betydelse.

För att medborgarna ska förstå vikten av deras betydelse, skulle jag poängtera att det var ett medborgarprojekt och att det därför är medborgarnas åsikter och synpunkter som först och främst ska gälla. Jag skulle inte ha några färdiga lösningar, utan alla åtgärdsförslag skulle först och främst få komma från medborgarna själva.

Enkätundersökning

Som steg tre skulle jag skicka ut en enkätundersökning till alla boende, företagare och verksamma i området för att få en första insamling av synpunkter och idéer från den breda allmänheten. Enkäterna skulle vara lättlästa och innehålla bilder, foton och kartor och skulle ges ut på flera språk än svenska.

Skolprojekt

Samtidigt som man genomför en enkätundersökning hos den breda allmänheten, skulle jag gå ut i skolorna i området och informera om projektet. Här skulle vi sedan jobba med en enkätundersökning för att få reda på vilka synpunkter och idéer barnen och ungdomarna har angående förändringar i området.

Samtalsgrupper

När man fått in synpunkter från enkätundersökningen och skolprojektet skulle jag se vilka åtgärder som majoriteten tycker skulle genomföras. Åsikterna skulle sedan ligga till grund för de olika ämnen som sedan diskuteras i samtalsgrupperna.

För att få folk till samtalsgrupperna skulle jag i samband med informationsmötet ge medborgarna chansen att anmäla sitt intresse. De ska också kunna anmäla sig i enkätundersökningen.

De medborgare som anmält sig till samtalsdiskussioner skulle sedan delas in i små, homogena grupper, som till exempel bara invandrare,

företagare, kvinnor, barn och ungdomar i respektive grupp. Jag skulle också dela in invandrare i grupper efter samma ursprungsland.

Utställning

Efter sammanställning av diskussionsunderlagen skulle åtgärdsförslag och eventuella planförslag tas fram på förändringar i området. Dessa skulle sedan ställas ut, så att ännu fler medborgare får chansen att lämna sina synpunkter.

Efter utställningen skulle åtgärdsförslagen och planerna eventuellt kunna revideras om flera medborgare haft motstridiga åsikter eller om nya idéer framkommit. Efter en eventuell revidering skulle ett slutgiltigt åtgärdsförslag tas fram, som även det skulle ställas ut.

Genomförande

Eftersom detta projekt inte följer den riktiga detaljplanprocessen, innebär det att den inte heller blir juridiskt bindande. Därför måste man upprätta en genomförandeplan, så att de åtgärder man tagit fram under projektets gång verkligen genomförs. Planen ska beskriva vilka åtgärder som ska genomföras och när detta ska ske.

Efter det att man godkänt och antagit genomförandeplanen skulle jag låta medborgarna själva få vara med i förändringsarbetet. Detta stärker medborgarnas delaktighet och ansvarskännande.

För att medborgarna ska få information om vad som sker i projektet ska informationsblad skickas ut till dem. Förändringarna ska även kunna följas via media.

Uppföljning och utvärdering av projektet

Efter genomförandet ska en uppföljning och utvärdering göras av projektet. På så sätt får man fram vad som är bra och mindre bra och vad man ska kunna förbättra i kommande medborgarprojekt.

KÄLLFÖRTECKNING

Birgersson, Tommy (2004). *Verksamhetsbeskrivning*. Söder i förändring, Helsingborg stad.

Blomberg, Göran, Petersson, Olof & Westholm, Anders (1989). *Medborgarnas makt*. Carlsson Bokförlag.

Boverket (2002). *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser – 2002 års revidering*.

Boverket (2005). *Delaktighet – medborgarinflytande*. (Elektronisk). Tillgänglig: <[www.boverket.se/Planera/Mål i planering/Sociala mål/Delaktighet - medborgarinflytande](http://www.boverket.se/Planera/Mål_i_planering/Sociala_mål/Delaktighet_-_medborgarinflytande)>. (2005-09-29)

Boverket (1996). *Hela Samhället. Jämställdhetsaspekter på fysisk planering och byggd miljö*. (Rapport 1996:4)

Boverket (1998). *Vem bestämmer. Om medborgarinflytande och kommunal planering*.

Bygghälsningsrådet (2000). *Samhällsplanering med aktiva medborgare. Exempel från 16 kommuner*.

Bäck, Henry & Soinen, Maritta (1999). Invandrare som medborgare, väljare och politiker. I Amnå, Erik (red.). *Medborgarnas erfarenheter*. (Elektronisk). PDF-format. (SOU 1999:113). Tillgänglig: <[http://www.svet.lu.se/links/Demokratiressurser/Demokratiutredning en/medborgerf2.pdf](http://www.svet.lu.se/links/Demokratiressurser/Demokratiutredning_en/medborgerf2.pdf)>. (2005-09-29)

Goldkuhl, Göran & Röstlinger, Annie (2001). IT som möjliggörare och hinder. I Grönlund, Åke & Ranerup, Agneta (red.). *Elektronisk förvaltning, elektronisk demokrati – visioner, verklighet, vidareutveckling*. Studentlitteratur. S. 123-148.

Helsingborgs stad (2006a). *Arbetslösa okt 2005*. (Elektronisk). PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?id=564>>/ Arbetslösa, oktober 2005. (2006-05-24)

Helsingborgs stad (2006b). *Folkmängd med utländsk bakgrund efter ålder 2005-12-31*. (Elektronisk). PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?id=564>>/ Folkmängd med utländsk bakgrund efter ålder 2005-12-31. (2006-05-24)

Helsingborgs stad (2006c). *Ohälsotal 2005*. (Elektronisk). PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?id=2317>>/ Ohälsotal 2004. (2006-05-24)

Helsingborgs stad (2006d). *Projektbeskrivning*. (Elektronisk). PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?id=2317>>/ pdf.fil. (2006-05-25)

Helsingborgs stad (2006e). *Söder i siffror*. (Elektronisk). PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.helsingborg.se/templates/StandardPage.aspx?id=2317>>/ Söder i siffror. (2006-05-24)

Henecke, Birgitta & Khan, Jamil (2002). *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen – en demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen. (Arbetsrapport 2002:1)

Holm, Tomas (1994). *Invandrarna i den kommunala planeringen*. Umeå universitet: Statsvetenskapliga institutionen. (Forskningsrapport 1994:2).

Ilshammar, Lars & Åström, Joachim (2001). Lokala ambitioner, centrala restriktioner. I Grönlund, Åke & Ranerup, Agneta (red.). *Elektronisk förvaltning, elektronisk demokrati – visioner, verklighet, vidareutveckling*. Studentlitteratur. S. 89-122.

Johansson, Marcus (1999). *Stadsförnyelse, invandrare och social exkludering*. Örebro universitet: Centrum för stadsmiljöforskning. (Rapport nr 41, andra upplagan).

Johansson, Marcus & Khakee, Abdul (2001). Exkludering och maktlöshet i den mångkulturella staden. I Elander, Ingemar (red.). *Den motsägelsefulla staden. Vardagsliv och urbana regimer*. Studentlitteratur. S. 83-117.

Järtelius, Arne (2003). *Mer södersnack*. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Järtelius, Arne (2004). *Snacket går vidare*. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Järtelius, Arne (2002). *Södersnack*. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Jönköpings kommun (2006). *Kommunstatistik*. (Elektronisk). PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.jonkoping.se>>/Om kommunen/Statistik och utredningar/Kommunstatistik/Kommunstatistik. (2006-04-11)

Jönköpings kommun (2005). *Öxnehaga centrum*. Jönköpings kommun: Kommunstyrelsen, Utvecklingsenheten.

Jönköpings kommun (odaterad). *Öxnehaga centrum*. Jönköpings kommun: Kommunstyrelsen, Utvecklingsenheten.

Khakee, Abduhl (1999). Demokratin i samhällsplaneringen. I Amnå, Erik (red.). *Medborgarnas erfarenheter*. (Elektronisk). PDF-format. (SOU 1999:113). Tillgänglig: <<http://luresearch.lub.lu.se/php/gateway.php?who=lr&%20method=getfile&file=archive/00019486/>>/Available as:. (2005-09-29)

Regeringskansliet (2005a). *Delta och påverka*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/sb/d/4179>>. (2006-02-01)

Regeringskansliet (2005b). *Får jag lov? Om planering och byggande*. (Elektronisk). PDF-format. (SOU 2005:77). Tillgänglig: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/5125/a/50666>>. (2006-06-28)

Regeringskansliet (2006). *Medborgarskap*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/sb/d/1483/a/12608>>. (2006-08-28)

Söder i förändring (odaterad, b). *Furutorpsparkens förnyelse – en anpassad demokratiprocess*. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Söder i förändring (2003). Informationsbrev, mars 2003. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Söder i förändring (2002a). Informationsbrev, november 2002. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Söder i förändring (2002b). *Problem och möjligheter på Söder*. (Elektronisk). PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.helsingborg.se/upload/Medborgarutskott/Söder%20i%20förändring/SatyckerSoder.pdf>>. (2006-06-05)

Söder i förändring (odaterad, a). *Säg ditt om Söder*. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Söder i förändring (2004). *Södergatans förnyelse – en anpassad demokratiprocess*. Söder i förändring, Helsingborgs stad.

Söder i förändring (odaterad, c). *Tyck till om GA-torget*. Söder i förändring, Medborgarutskott Helsingborg, Helsingborgs stad.

Velásquez, Juan (2005). Kvinnors möten kring förvaltningen av mångkulturella platser. I Andersson, Birgitta, Friberg, Tora, Listerborn, Carina & Scholten, Christina (red.). *Speglingar av rum, om könskodade platser och sammanhang*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion. S. 229-245.

Wikipedia (2006). *Söder, Helsingborg*. (Elektronisk). Tillgänglig: <http://sv.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6der%2C_Helsingborg>. Helsingborg. (2006-05-16)

Åkerberg, Mattias (2005). *Familjens Hus (Öxnehaga)*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.mattiasakerberg.com/byggaratt/kunskap/familjenshus.html>>. (2006-04-05)

Öxnehaga (2006). *Om Öxnehaga*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.oxnehaga.se/om.asp>>. (2006-03-21)

Öxnehaga (odaterad). *Öxnehagaprojektet Familjens Hus*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.oxnehaga.se/familjenshus/>>. (2006-04-04)

BILDKÄLLOR

Fig 1, 6. Digitala kartbiblioteket, Blekinge Tekniska Högskolas bibliotek. Lantmäteriverket.

Fig 2. Copyright Bertil Hagberg/Sesamphoto.nu

Fig 3. Fotograf Anita Göransson

Fig 4. Fotograf Tommy Birgersson

Fig 5. Söder i Förändrings hemsida. Tillgänglig: <<http://www.helsingborg.se>>/Politik & förvaltning/Politik/Medborgarutskott/Utskott Centrum/Söder i förändring. (2006-06-01).

Fig 7, 10, 12, 14. Fotograf Vätterhem

Fig 8-9. Fotograf Conny Rich

Fig 11. Öxnehagas hemsida. Tillgänglig: <<http://www.oxnehaga.se>>. (2006-05-08).

Fig 13. Fotograf Anders Tiger/IKON

Samtliga bilder och kartor publiceras med erforderligt tillstånd. Övriga foton har tagits av författaren Susanne Nilsson.

BILAGOR

1. Intervjufrågor
2. Medborgardeltagande i PBL
3. Skolprojekt på Öxnehaga

BILAGA 1 – INTERVJUFRÅGOR

Projektets början

- Fanns det problem i området innan projektet startade? Vad för problem i så fall?
- Varför startades projektet? Vad var meningen med det? Vad hade man för mål?
- Hur såg projektet ut från början? Ändrades det under tiden?
- Var projektet ett ”rent” fysisk planeringsprojekt?
- Var det ett projekt som bara var till för att få med sig invandrare?

Under projektets gång

- I vilken del av planprocessen fick medborgarna delta i projektet? I början, i mitten eller i slutet?
- Hur många människor bor i området och hur många deltog i projektet? Hur stor andel var invandrare av de som deltog?
- Vilka kategorier av människor var delaktiga i projektet?
- Vilka åldersgrupper deltog?
- Vilken typ av planfrågor arbetade man med?
- Var politiker delaktiga i projektet?
- Hade medborgarna tillit till tjänstemännen och politikerna under projektets gång? Hur skapades tillit?

- Hur fick man med sig invandrarna i projektet?
- Hur nådde man invandrarna?
- Gjordes några speciella satsningar för att få med sig invandrare?
- Hur klarade man språket med invandrarna?
- Gjordes det något särskilt för att få med invandrarkvinnorna?

- Upplevdes någon skillnad på delaktighet mellan invandrarkvinnor och invandarmän?
- Skiljer sig arbete med invandrare något från arbete med bara ”svenskar”?

Metoder

- Vilka metoder användes för att få med sig medborgarna? Använde man sig av exempelvis enkäter, möten, vandringar, studiecirkel?
- Använde man sig av IT?
- Vad gjorde man för att locka till sig medborgarna?
- Använde man sig av tolkar?
- Hur presenterade man projektet i början för medborgarna?
- Har man under projektets gång samarbetat med några föreningar eller organisationer som till exempel invandrarorganisationer?

Medborgardeltagande

- Fick alla säga sitt? Vågade alla säga sitt?
- Var det några grupper som var överrepresenterade/underrepresenterade? Vilka i så fall?
- Var det några grupper som dominerade på exempelvis mötena? Vilka i så fall?
- Gav medborgarnas åsikter några resultat?
- Fick ni fram några åsikter som ni hade nytta av?
- Upplevdes projektet som demokratiskt? Fick alla som ville delta? Blev några åsidosatta?

Resultat av projektet

- Anses projektet som ett ”lyckat” eller ”misslyckat” projekt?
- Har projektet gett några resultat? Vilka i så fall?

- Vad har man lärt sig av projektet?
- Vad kan man förbättra tills nästa gång?
- Uppfylldes målen som man hade från början?
- Vad gick ”rätt” och vad gick ”fel”?
- Hade man några svårigheter under projektets gång?
- Hur presenterade man resultatet av projektet för deltagarna?
- Fanns det en tidplan? Hur lång tid tog projektet? Höll man tidplanen?

BILAGA 2 – MEDBORGARDELTAGANDE I PBL

Nedan följer PBL:s lagar som rör medborgardeltagande i översiktsplaner och detaljplaner.

”När förslag till översiktsplan eller till ändring av planen upprättas, skall kommunen samråda med länsstyrelsen samt regionplaneorgan och kommuner som berörs av förslaget. De myndigheter samt de sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget skall beredas tillfälle till samråd.”
(4 kap. 3 § PBL)

”Syftet med samrådet är att förbättra beslutsunderlaget och att ge möjlighet till insyn och påverkan. Under samrådet bör motiven till förslaget, planeringsunderlag av betydelse samt förslagets innebörd och konsekvenser redovisas.” (4 kap. 4 § PBL)

”Innan översiktsplanen eller en ändring av den antas, skall kommunen ställa ut planförslaget under minst två månader. Den som vill lämna synpunkter på förslaget skall göra detta skriftligen under utställningstiden.”
(4 kap. 6 § PBL)

”När program utarbetas och när förslag till detaljplan upprättas, skall kommunen samråda med länsstyrelsen, lantmäterimyndigheten och kommuner som berörs av programmet eller förslaget. Sakägare och de bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs av programmet eller förslaget samt de myndigheter,

sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av programmet eller förslaget skall beredas tillfälle till samråd.” (5 kap. 20 § PBL)

”Syftet med samråd är att förbättra beslutsunderlaget och att ge möjlighet till insyn och påverkan. Under samråden bör kommunen redovisa planeringsunderlag av betydelse samt de viktigaste följderna av förslaget. När det finns program eller miljökonsekvensbeskrivning, skall även dessa redovisas. Vid samråd om ett förslag till detaljplan skall motiven till förslaget redovisas.” (5 kap. 21 § PBL)

”Innan detaljplanen antas, skall kommunen ställa ut planförslaget under minst tre veckor. Den som vill lämna synpunkter på förslaget skall göra detta skriftligen under utställningstiden.” (5 kap. 23 § PBL)

”Vid enkelt planförfarande skall länsstyrelsen och de som anges i 25 § första stycket beredas tillfälle till samråd. När förslag till detaljplan föreligger skall de underrättas om detta och, om de inte godkänner förslaget, under minst två veckor ha tillfälle att skriftligen lämna synpunkter på förslaget. Denna tid kan förkortas om alla berörda är ense om det. En sammanställning av inkomna synpunkter och förslag med anledning av dem skall redovisas i ett särskilt utlåtande som skall fogas till handlingarna i ärendet.” (5 kap. 28 § PBL)

”Beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan, områdesbestämmelser eller en fastighetsplan får överklagas endast av den som senast under utställningstiden skriftligen har framfört synpunkter som inte blivit tillgodosedda. Om bestämmelserna för enkelt

planförfarande har tillämpats, får beslutet överklagas endast av den som enligt 5 kap. 28 § har framfört synpunkter som inte har blivit tillgodosedda. Om ett planförslag efter utställningen eller, när bestämmelserna om enkelt planförfarande tillämpats, efter det att underrättelse skett enligt 5 kap. 28 § andra stycket ändras till nackdel för någon, får han, utan hinder av bestämmelserna i första stycket av denna paragraf, överklaga beslutet. Bestämmelserna i första stycket utgör inte heller hinder mot att överklaga beslutet på den grunden att det inte har tillkommit i laga ordning.”

(13 kap. 5 § PBL)

BILAGA 3 – SKOLPROJEKT PÅ ÖXNEHAGA

Skolenkätformulär Öxnehaga

- 1a Finns det platser du inte känner dig trygg och säker på i området som du vill ska förbättras?
- 1b Vad kan man göra på de platserna?
- 2 Vad tycker du saknas på Öxnehaga?
- 3a Finns det platser på Öxnehaga där miljön behöver göras trevligare?
- 3b Vad kan man göra på de platserna?
- 4a Finns det platser i trafiken på Öxnehaga som är farliga?
- 4b Hur kan man förbättra de platserna och göra de mindre farliga?
- 5 Finns det fritidsaktiviteter som du saknar?
- 6 Vad kan man göra åt mobbning?
- 7 Vad kan man göra åt klottret på Öxnehaga?
- 8 Vad tycker du är bäst med Öxnehaga?